

Діяльність великого князя Данила Галицького у час монголо-татарського нашествия, у період відновлення Української держави та на передодні коронації на короля Руси-України у 1240-1264 роках. Виступ перед вченими та громадськістю міста Львова 30.03.2019 року. ©

Монголо-татарське нашествя нанесло важкий удар економічному, політичному та релігійно-культурному розвитку Української держави, надзвичайно ускладнило процес подальшого утвердження та розвитку державних західноєвропейських структур. Знищення монголо-татарами великих економічних центрів Руси-України, розладнало систему адміністративного управління, а також послабило українські збройні сили. Монголо-татарське лихоліття, підірвало соціально-економічну основу української державної влади і привело до відтворення феодальної роздробленості Руси-України [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Знищивши у 1237-1238 роках політичне та економічне життя Суздальської Руси, у 1239 році орди монголо-татарського хана Батия вступили в Русь-Україну. У березні 1239 року монголо-татари захопили Переяслав, а в жовтні 1239 року, Чернігів [13,с.234-236; стб.864-869].

Мал. 1. 2. Виступ історика-академіка Віктора Ідзя перед вченими та громадськістю міста Львова.

У великого князя Данила Романовича, більше не було сумніву, що ворог загрожує його тільки що об'єднаний, такими великими зусиллями, Українській державі. У зв'язку з цим, великий князь Данило, як наголошує Руський літопис XIII століття: "залишає в Києві свої відбрані рицарські полки під керівництвом випробуваного у багаточисельних війн з поляками та угорцями, воєводу-тисяцького Дмитра, а сам перед лицем монголо-татарської навали спішно відправляється в Європу де намагається схилити володарів Угорщини, Польщі та Чехії до утворення антитатарської коаліції. В цей же час, цими ж питаннями в Європі займається чернігівський князь Михайло Всеволодович з своїм сином Ростиславом, які втікли в Угорщину, де сподіваючись у свого союзника угорського короля Бели IV, знайти військову допомогу проти монголо-татар. Чернігівський князь Михайло свою союзну угоду з Угорським королівством намагався закріпити шлюбом свого сина, князя Ростислава з дочкою угорського короля принцесою Анною. Однак угорський король Бела IV відмовив чернігівському князю Михайлу, як наголошував Руський літопис, не дав дівки своєї Ростиславу" [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Аналогічна ситуація чернігівського князя Михайла чекала і в Польщі. Не отримавши допомоги від Польщі, чернігівські князі, як засвідчив Руський літопис XIII століття: "прийняли підданство володаря Руси-України, Данила" і таким чином, Переяславська, Новгород-Сіверська та Чернігівська земля стала невід'ємною частиною Української держави. У зв'язку з тим, що монголо-татари зайняли ці князівства і фактично уже знаходилися з володарем Руси-України у стані війни, великий князь Данило Романович давав чернігівським князям, як своїм васалам, в утримання: князю Михайлу – Київ, а його сину Ростиславу – Луцьк. Руський літопис так яскраво описує нам цю подію: "Прислав бо Михайло послів до Данила та Василька говорячи, багато згрішили і много ратно капостей натворили тобі, та нині клятвою клянемося більше ніколи не ворогувати. Великий князь Данило пообіцяв йому Київ, а синові Луцьк, Михайло же від страху татарського не посмів іти в Київ" [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-

25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174]. В цей же час у Київську землю входили монголо-татари, у великого князя Данила більше не було сумніву, що над Руссю-Україною нависла смертельна загроза. У зв'язку з цим він разом з сином Левом їде до Угорщини де прагне укласти угоду з угорським королем Белою IV, запорукою якої повинен був стати шлюб князя Лева з дочкою Бели IV, принцесою Констанцією. Однак переговори великого князя Данила в Угорщині закінчилися невдачею, оскільки угорський король Бела IV наляканий монголо-татарською навалою боявся вступати з великим князем Данилом Романовичем, над державою якого нависла смертельна загроза, в військово-політичний союз. Йому здавалось, що монголо-татари на довго, як у Суздальській Русі з 1237 по 1240 роки, застрягнуть в Русі-Україні, і знесиляться настільки, що не зможуть вже напасти на Угорську державу [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Зрозумівши, що угорський король Бела IV не вступив в антитатарську коаліцію, великий князь Русі-України Данило вирішив підняти союзних польських князів проти монголо-татар, зокрема князя мазовецького і куявського Конрада, однак і польські князі вирішили не втручатися у військову кампанію монголо-татар в Русі-Україні. В цей же час, як зауважував Руський літопис: "наприкінці 1240 року монголо-татарське військо з'являється під Києвом" [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Перед цим монголо-татари зруйнували чисельні міста, фортеці та замки Київської землі, такі як: Василів, Білгород, Витичів, Княжа Гора та інші [16,с.395-397].

На думку археолога М.Каргера, Київ, мав найсильніші фортифікаційні споруди. На величезних валах, які досягали висоти 12 метрів і були завтовшки 20 метрів, височіли могутні дубові стіни з кам'яними баштами. В середині зовнішнього поясу укріплень "Ярославового міста", пролягав внутрішній вал, який оточував "Володимирове місто", в якому стояла міцна фортеця – "Ярославів двір" [7,с.261].

Про облогу та штурм монголо-татарами Києва, ми знаємо з свідчень декількох літописів, як україно-руських так і північно-руських. Важливі деталі тих подій відтворені і досі відтворюються вченими археологами. Згідно з сукупності свідчень, величезна монголо-татарська армія підступила до Києва на початку червня 1240 року: "Прийшов Батий до Києва з великою силою, дуже багато було у нього людей, розповідає літописець, і обложив місто. І нічого не було чути від гамору та скрипіння возів, ревіння безлічі верблюдів, та іржання табунів коней. І переповнилась земля Руська людьми ратними" [16,с.395].

Головний удар монголо-татари спрямували на південні укріплення Києва біля "Лядських воріт", де вали і стіни були трохи нищими ніж в інших місцях фортепікаційної системи Києва, бо з цього боку місто захищалось болотом. Але настала зима, болото замерзло, що дало можливість ворогові підійти під стіни, і підтягнути під них стінобитні машини і безупинно бити в них, як вдень так і вночі. Внаслідок цього, зауважував літописець, монголо-татари пробили стіну. Хоча монголо-татари і взяли першу лінію оборони, та подальше просування їх зупинило "Володимирове місто" своїми фортепікаційними спорудами. Добреорганізована уже тоді, пораненим воєводою Дмитром, оборона Києва, дозволила захисникам сконцентрувати головні сили у ньому. З великими зусиллями, ціною великих втрат монголо-татарам вдалося подолати і цю перешкоду. Тоді всі київські дома стали своєрідними фортецями, які теж приходилось брати штурмом монголо-татарам [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Археологічні дослідження відтворили разючу картину, в руїнах жител лежали кістки загиблих захисників з пробитими черепами, перерубаними тілами, у тих положеннях, у яких їх застала смерть. Діти шукали порятунку в печях, але й там їх знайшла загибель [19,с.198-200].

Решта уцілілих захисників заховалася у монументальній споруді часів великого київського князя Володимира Святославовича, Десятинній церкві, та монголо-татари не пожаліли її, і вона була розбита таранами і стала могилою для останніх захисників міста Києва [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

6 січня 1241 року опір киян остаточно припинився. Літописи повідомляють, що монголо-татари усіх людей від малого до великого вбили мечем, лише тисяцькому Дмитрові великий монгольський хан Батий подарував життя, можливо, що він і був тим джерелом, яке так детально залишило нам опис трагедії Києва. Однак можна наголосити, що Київ був знищений не повністю, після проходження хана Батия на захід у ньому відроджується життя, однак не у тому обсязі, яке було раніше [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Руський літопис наголошував: "що після взяття Києва, Батий почувши, що князь Данило в уграх, швидко пішов до Володимира". Погром Волинської землі був підготовлений ханом Батием з великим успіхом. Так,

для здобуття невеликого волинського міста Колодяжного, монголо-татари використовували аж 12 таранів, можна лише собі уявити скільки їх було в стіни при взятті головних міст Руси-України: Київ, Володимира, Галича. Однак безсилим монголо-татари були при взятті могутніх міст-фортець Кременця та Данилова, ці міста внаслідок мужнього самозахисту уникнули монголо-татарського сплюндровання. Після невдалого штурму ряду волинських міст головні сили монголо-татарського хана Батия підійшли до другого визначного міста Руси-України, Володимира-Волинського. Джерела описують нам Володимир як велике красиве та добре укріплене місто з міцними та високими дерев'яними стінами та баштами. Побувавши під його стінами угорський король Андрій II дивувався його красоті, наголошуючи: "що такого красивого міста він не бачив ще навіть у німецьких країнах". Руський літопис коротко розповідають про взяття Володимира монголо-татарами: "Прийшов Батий до Володимира і взяв його на спис і перебив людей не милуючи". Згодом великий князь Данило Романович повернувшись до міста Володимира зустрів жахливу картину, яку з жахом описав літописець: "Ніхто у Володимирі не зостався живий, церкви були переповнені трупами" [15,с.395-398].

Археологічні дослідження у Володимирі-Волинському засвідчують, що більшість захисників його загинула і монголо-татари роздратовані великими втратами і відчайдушним супротивом піддали жителів нелюдським тортурам. Археологи знаходили черепи із забитими у них залізними гвіздками. Так само був взятий татаро-монголами і Галич, жителі якого теж були всі знищені [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

В цей же час джерела зберегли нам свідчення згідно яких організатор захисту Київ, від імені великого князя Данила, воєвода Дмитро, що постійно перебував у ставці хана Батия, побачивши, що "Руська земля гине", звернувся до хана Батия сказавши йому: "не гоже довго бути тобі у Руській землі, час уже іти тобі в угри, а то угри сильний народ зберуться вони і не пустять тебе. Батий же послухав пораду Дмитрову і пішов на Угорщину". Таким чином весною, на початку квітня 1241 року, великий монголо-татарський хан Батий завоювавши та сплюндровавши всю Русь-Україну, однак не знищивши її державну та військово-політичну інфраструктуру на чолі з великим князем Данилом, покривши квітучу Русь-Україну трупами і попелищами, напав на Угорщину [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Отже по завоюванню Руси-України монголо-татари направили свої військові сили проти Польщі та Угорщини. Сандомірський князь Болеслав стидливий, хоч отримав допомогу від Мазовії однак не зміг зупинити монголо-татар. Його військо було розгромлене біля Ополя після чого монголо-татари почали розорювати польські села та міста такі як: Люблін, Завихвост, Сандомір. По взятті Сандомірського князівства частина монголо-татарського війська рушила у Велику Польщу і штурмом взяли такі міста як: Серадзь, Ленчиц і Куявію, а друга частина ударила на Малу Польщу і взяла Краків і Вроцлав, в останньому не був взятий тільки вроцлавський замок. В цей же час велике польське військо під керівництвом великого краківського князя, що правив Краковом з 1238 по 1241 рік Генріха Благочестивого, зміцненого союзними пруськими хрестоносцями на чолі з магістром Тевтонського Ордену, Поппо фон Остерном, рицарями із Сілезії та Моравії, зібрались біля міста Лігніци, де вирішили дати бій монголо-татарам.

9 квітня 1241 року тут сталася кровопролитна битва наслідок якої для поляків та хрестоносців був трагічний. Вся польська армія була наголову розгромлена монголо-татарами, які як свідчать легенди відправили в Монголію у ставку імператора Угедея дев'ять мішків з правими вухами в знак могутності своєї зброї в європейській кампанії. Отже в 1241 році Русь-Україна та Польща були повністю розгромлені монголо-татарами [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Завоюванням Руси-України та Польщі, монголо-татари викликали великий страх в усій Європі, до нападу монголо-татар готувались такі віддалені міста, як Любек [28,с.119], Нюрнберг [23, №4437, №4438], маркграфство Тюрінгське [36,р.206; с.559].

12 квітня 1241 року друга армія монголо-татар наголову розбила 60-ти тисячне військо угорського короля Бели IV при Сайо в долині Могі, оточеної хребтами Токая. Внаслідок жорстокої поразки угорський король Бела IV через Нітру і Братіславу втік спочатку до австрійського володаря Фрідріха II, а потім перебрався в добре укріплене місто Загреб [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Угорські джерела засвідчили, що монголо-татари гнались за угорським королем Белою IV до річки Дунаю. Західно-європейські хроніки та нотатки іранця Рашід-ад-Діна подають опис повного розгрому Угорщини монголо-татарами 12 квітнем 1241 року. Із цього джерела дізнаємось: "що об'єднана армія угорського короля Бели IV і хорватського князя Коломана зазнавши від монголо-татарів нещівної поразки звернулася до Папи Римського та німецького імператора Фрідріха II, щоб вони допомогли спасти їм

Угорщину і Хорватію від розорення, при цьому угорський король Бела IV навіть обіцяв імператору Фрідріху II стати його васалом” [23, №3211].

Сукупність джерел дозволяють нам зробити висновок, що 60-ти тисячна армія угорського короля Бели IV була розгромлена внаслідок одночасного нападу на неї з трьох сторін армій Батия, зокрема армії хана Бурундая і армій які були керовані полководцями Субедеєм і Киданем [8,с.173; с.85-98].

Однак слід зауважити, що розгром угорської армії сильно виснажив монголо-татар у зв'язку з цим вони не мали сил йти походом на Чехію. В цей же час чеський король Вацлав I успішно підготовлювався для оборони Чехію. Ним були сильно укріплені міста: Прага, Оломоуц, Брно і другі, а також монастирі, зроблені запаси продуктів. Побачивши добре укріплені міста Чехії, та військову могутність чеського короля Вацлава I, монголо-татари знесилені у війнах в Русі-Україні, Польщі та Угорщині не наважились нападати на Чехію, що дало можливість ще у XIX столітті чеському вченому Ф.Палацькому стверджувати: ”що монголо-татарський наступ у Західну Європу було зупинено Вацлавом I чеським” [41,с.309-311].

Однак це не відповідає істині, оскільки монголо-татари вирішили як слід розгромити Угорщину, що вони успішно робили весь 1241 рік до початку 1242 року, а пізніше від основного війська, що розорювало Угорщину від'єдналася армія Киданя, яка перейшла Драву і вторглася в Хорватію, де спустошила Загреб, заставивши угорського короля Бела IV втікати на Далматійське побережжя, де його збройні сили розмістились у побережних фортецях: Тригорі, Спліті, Клісі та на ближніх островах [43, р.212; р.468].

В кінці березня 1242 року, очолювані ханом Батием монголо-татари, взнавши про смерть монгольського імператора Угедея, і виснаживши свої військові сили, прийняли рішення повертатися в Монголію, таким чином монголо-татари в Європі пробули всього два роки і розгромили три європейські держави: Русь-Україну, Польщу та Угорщину [11,с.222-223].

Повертаючись із-за Карпат хан Батий намагався взяти в полон великого князя Данила Романовича, якого повсюди шукав в Русі-Україні, однак останній із своїм двором в цей час перебував в Польщі, в Мазовії, перечікуючи перехід монголо-татарської орди [4,с.156].

Отримавши в Польщі звістку, що монголо-татари вийшли з Русі-України, великий князь Данило, зі своїм військом та двором вирішив повернутися додому. Проїздяючи по Польщі великий князь Данило бачив страшне сплюндрування польських земель. Не краща ситуація була і в Русі-Україні [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Тверський літопис наголошує: ”що Русі було завдано такого нещівного удару після якого вона не могла оправитися ще багато десятиліть. Поросли бур'яном і лісом колись плідні ниви”. Літописець з тугою наголошував: ”Села від того нечестивого Батієвого побоїща опустіли” [14, стб.386; стб.469].

Самі селяни або загинули в нерівному бою з монголо-татарами, або розбіглися по навколишніх лісах. Не краще було становище і у великих містах, вони майже усі були знищені монголо-татарами. Наступні дії великокнязівської влади, згідно свідчень літописних джерел, дають право наголошувати, що давньоукраїнське суспільство було переконане, що монголо-татари назавжди пішли на Балкани, як це не раз бувало в стародавній історії Русі-України, яка пережила не одне нашествя східних кочовиків починаючи з сарматів, гунів, аварів, угрів та інших [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Про те, що повернення монголо-татар не чекали свідчить та широта внутрішньо-політичних та економічних заходів, які проводились українським народом і боярами у відсутність князівської адміністрації. Приїхавши в Русь-Україну, великий князь Данило побачив кругом смерть, руїни та згарища. Частина бояр Української держави включаючи навіть волинських, яким князь завжди вірив і віддавав перевагу над галицькими чи київськими, теж вийшла із покори. Руський літописець XIII століття з обуренням розповідає, що коли володар Русі-України Данило підійшов до Дорогичина з таким блиском відбитого у хрестоносців, то місцеве боярство зачинило перед ним ворота немов перед ворогом. Марно великий князь Данило Романович переконував їх: ”що це був град батьків наших”, та відповідь була одна: ”та ти не зможеш увійти у нього...” [16,с.398].

Проїздяючи далі по Русі-Україні великий князь Данило Романович побачив, що усі міста були спалені монголо-татарами, зокрема місто Берестя було знищене повністю, у аналогічному стані, були міста: Володимир, Галич, Київ. Допоки великий князь Данило облаштовував Володимир, боярство Галичини без усякого контролю панувало в Галичині. Коли великий князь Данило послав у Галичину свого стольника Якова, той побачив таку картину: ”галицькі бояри називали Данила своїм князем, а самі усю землю держали” [16,с.399]. ”Доброслав Судьїч, попів онук, запанував мов князь грабуючи землю. Без княжого повеління заволодів містами усього Подністров'я до міста Бакоти, а також взяв усе Дністро-Дунайське Пониззя”. Боярин Григорій Васильович запанував в ”усій гірській країні Перемишльській”, був від них, як наголошував літописець: ”великий грабунок в Галицькій землі” [16,с.399].

В цей же час, коли боярин Доброслав Судьїч і боярин Доброслав, що наживався від продажі коломийської солі, та інші бояри самостійно управляли усією Галичиною, стали досить могутніми

феодалами. У самій центральній Галичині їм стало тісно і вони вирішили “покрассити” своє становище за рахунок земель перемишльського боярина Григорія Васильовича, та їх військові сили були рівні, тому до військового конфлікту не дійшло. У зв’язку з цим вони не знайшли іншого способу, як звернутися до великого князя Данила, щоби він їх розсудив. Літописець зауважував: “що на суді Доброслав і Григорій почали обмовляти один одного. Великий князь Данило Романович слухав їхню розмову і розумів, що вони не бажають у волі його ходити, а його владу іншому князеві готові віддати, у зв’язку з чим він вирішив з своїм братом Васильком ув’язнити їх” [16,с.399].

Як бачимо із літописних свідчень бояри самі прискорювали події, будучи незадоволеними діями великого князя Данила, який відібрав у боярина Доброслава Галичину, вони разом з “Болохівськими князями”, вдерлися на Дністровське Пониззя, тільки що звільнене і улаштоване до мирної праці, й підняли там повстання проти адміністрації великого князя Данила [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Відразу по ув’язненні боярина Доброслава, великий князь Данило Романович направив у Пониззя свого печатника Кирила, щоби: “переписати грабунки нечистивих бояр і утихомирити землю” [16,с.399]. Печатник Кирило не проводячи там ніяких каральних мір зумів однак досягти своєї мети: “переписав грабунки нечистивих бояр, і утихомирив землю” [16,с.399].

Організувавши у Пониззі народне ополчення він відбив наступ чернігівського князя Ростислава, якого запросили на Галицьке княжіння, бояри, і прогнав його за Дніпро [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

В цей же час сам володар Руси-України, великий князь Данило з головними військами завдав нещівного удару “болохівським князям”, як зауважував Руський літопис: “міста їх попалив та греблі їх розкопав” [16,с.399]. Суворість великого князя Данила до них була за те: “що вони орали і сіяли для татар, покладаючи на них велику надію”. Згідно свідчень джерел, ми приходимо до висновку, що болохівські феодали зраджували державні інтереси Руси- України, перешкоджали її новому об’єднанню в період закінчення монголо-татарського нашествия [5,с.42-44].

Як бачимо зі свідчень літописів, наступні дії великокнязівської влади направлені на централізацію Української держави, що дає право твердити, що українське суспільство у період після монголо-татарського нашествия, знаходилося у повній децентралізації, об’єднання України-Русі приходилось великому князю Данилу починати майже з самого початку [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Адміністративний, господарський та державний апарат в Руси-Україні був серйозно деорганізований. Місцеве боярство: галицьке, болохівське, волинське та київське фактично зосередило у всіх регіонах Руси-України усю політичну і економічну владу, як наголошував Руський літопис: “бояри Данила собі князем називали, а самі усю Руську землю держали” [16,с.399].

Ослабленню великокнязівської влади в Руси-Україні спонукало розорення монголо-татарами фактично всіх політичних та торгово-ремісничих центрів, де останні завжди складали опору великокнязівської влади. Внаслідок відновлення феодальних війн, які очолили бояри, спалахнули селянські бунти. Великий князь Данило встановив, що селянські бунти, це є справа рук великих духовних і світських можновладців, у зв’язку з чим почав проводити широкомаштабні “улаштування” всіх земель Української держави, впорядковувати статті доходів як світських так і духовних феодалів, переглядати повинності селян і перерозподіляти земельні володіння князів та бояр, поповнювати лави нового “службового” боярства, використовуючи відібрані землі опозиційних до центральної влади бояр та духовних феодалів. Такими рішучими мірами великому князю Данилу вдалося знову в короткий термін часу відновити єдність Руси-України, знищити ненависних, розміщених біля стику земель галицьких, волинських та київських бояр, противників єдності Руси-України “болохівських князів” [5,с.45].

Археологічні джерела засвідчують жорстоке знищення болохівських міст, що доповнюється і свідченнями Руського літопису за даними якого: “знищені і спалені, були наступні болохівські міста: Деревич, Губин, Кобуд, Кудин городець, Божський, Дядьків та інші” [16,с.399].

Однак, з відновленням у цьому регіоні в 1252 році влади монголо-татар, володар Руси-України, великий князь Данило, знову вдарив на Болохівську землю. В ході другої військової кампанії українські війська знищили такі міста, як: Межибожжя, Болохів, Побужжя, Городок, Семоч, Жидачів і Возвгль. Руський літопис наголошував: “що підійшовши до розореного Возвгля союзні великому князю Данилу литовці, не побачили нікого в місті окрім бігаючих собак” [16,с.399].

Втихомиривши і облаштувавши Київську землю, приєднавши Болохівську землю, великий князь Данило повертається до зміцнення Української держави на заході, а тобто намагається приборкати боярство Галичини, куди направляє військо на чолі з Андрієм двірським [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98;

с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Руський літопис наголошує: "що перемишльський єпископ зайняв дуже ворожу позицію щодо централізації Руси- України, в зв'язку з цим великий князь Данило строго наказав двірському Андрію військовим шляхом приєднати Перемишльське князівство до Руси-України. Боярин Андрій швидко зайнявши Перемишль: "приборкав перемишльського єпископа, слуг його гордих пограбував і тули їх боброві, питомники борсукові і вовчі порозбирав, двір його, що завжди був багатолюдний розграбував". При цьому дворі, як зазначав літописець: "знаходився знаменитий поет "присловутий Митуса", не побажавший служити князю Данилу, відійшовший від останнього і знайшовший прихисток при дворі перемишльського єпископа" [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Князівський літописець заніс повідомлення про розорення боярського та єпископського центру в Перемишлі в розряд позитивних, він вважав, що перемишльські бояри та єпископ децентралізують Українську державу. Після військового удару боярство і єпископство Перемишля остаточно переходить у розряд підкореного великокнязівській владі. Джерела нам розповідають, що у часи великого князя Лева Даниловича, перемишльський єпископ Мемнон виступає у ролі офіційного дипломата двору Льва Даниловича і всеціло виражає інтереси великокнязівської влади [11,с.226-227].

Слід зауважити, що перемишльський єпископ не єдиний духовний сановник, який був приборканий за виступ проти володаря Руси-України, Данила. Факти дають нам право наголошувати, що взаємовідносини церкви і держави у XIII столітті в Руси-Україні, особливо в ході феодалної війни, не останню роль відіграв галицький єпископ Артемій, один із впливових духовних сановників, якому окрім Галицької, підпорядковувалася і вся Дністро-Дунайська (Молдавська) церковна організація, який теж примкнув до боярської партії і активно виступив проти великокнязівської влади, за що був прогнаний великим князем Данилом [18,с.122]. Ще один єпископ представник духовних сановників, угровський єпископ Йосиф, користуючись анархією у церковних справах після монголо-татарського погрому, як наголошує літописець, зробив сміливий крок, за допомогою боярства, без згоди великого князя Данила "скокнув на стіл митрополичий", за що був скинутий не тільки з митрополичої кафедри, але й з єпископської, а угровська єпископія була переведена в Холм [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

В цей же час волинське і київське духовенство було повністю підчинене великокнязівською владою і все концентрувалося біля великого князя Данила. Як наголошує Руський літопис: "Волинська єпископія була у повному підпорядкуванні великого князя, тут на єпископській кафедрі були довірені великому князю Данилу Романовичу, єпископи, вихідці із Святогорського монастиря Святого Данила, та слуги князя Василька, такі як, Никифор Стенило. Луцький єпископа теж був ставлеником великого князя Данилом, оскільки Луцьк був підчинений великим князем Данилом, збройно". Можна наголосити, що попереднього луцького єпископа спіткала така сама доля як і інших. Без особливих труднощів церковна організація була відновлена і в Києві і підпорядкована великому князю Данилу [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174]. Можна зробити висновок, що усі єпископські центри в ході феодалної війни були підчинені володарю Руси-України і на кінець у 1246 році великому князю Данилу вдалося централізувати її і призначити свого "печатника" Кирила митрополитом Руси-України. Встановлення єдиного Руського митрополита означало і повне злучення, під рукою великого князя Данила, усієї Руси-України. Характерно, що у цей же час починаючи з 1246 року у своїх буллах, папа римський Іннокентій IV титулує великого князя Руси-України Данила Романовича – королем Руси [18,с.58, с.170, с.180, с.201].

Внаслідок політичного і релігійного улаштування України-Руси, великокнязівська влада свідомо проводила політику злучення в Українську державу населення із інших міст та регіонів стародавньої Руси-України. Внаслідок адміністративної реформи великого князя Данила, було успішно налагоджене господарське життя у таких великих областях Української держави, як: галицька, волинська та київська. Великий князь Данило Романович сам особисто їздив в Київ для улаштування Київської землі. Навіть повернення монголо-татар не перервало адміністративного реформування великого князя Данила. Хан Батий направив в Русь-Україну два загони під керівництвом полководців Бєлая і Меньмана і ні один не зумів взяти ні одного міста [11,с.230].

Здавалось би, що уже ніхто не зможе завадити з'єднанню Руси-України, однак зв'язані з угорським двором, галицькі бояри, знову розпочали плести інтриги проти великого князя Данила. Вигнаний з Галичини чернігівський князь Ростислав утікає до Угорщини, де його уже приймають по іншому, інакше ніж раніше до монголо-татарського нашествия. Відомо, що угорський король Бєла IV, який раніше не бажав союзу з чернігівським князем, зараз сам вирішив видати свою дочку, принцесу Анну за чернігівського князя Ростислава. У зв'язку з цим скоро у 1242 році князь Ростислав чернігівський одружується на дочці угорського короля Бєли IV, принцесі Анні [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-

25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174]. Джерела нам однак не подають зміну політичних мотивів угорського короля, але на нашу думку, угорський король Бела IV одружив свою дочку Анну з чернігівським князем Ростиславом тому, що боявся, щоб останній у помсту не навів на Угорщину монголо-татар. Пізніше власне так він пояснив одруження двох своїх дочок Анни і Констанції на руських князях Ростиславі і Льві, папі римському Іннокентію IV. Досить скоро після весілля князь Ростислав випросив, як наголошував Руський літопис: "у тестя угорного" і з ними рушив на Перемишль, сподіваючись на підтримку боярства та перемишльського духовенства за допомогою якого думав утвердитися в місті Перемишлі, з подальшою метою, зайняти всю Галичину. Спочатку князь Ростиславу пощастило потіснити полки Данилових воєвод Андрія і Якова, але у розпалі бою на князя Ростислава вдарив сам великий князь Данило Романович з своєю важкоозброєною кіннотою і пішим народним ополченням і вигнав його з Перемишльської землі, і як зауважував Руський літопис: "і пішов Ростислав до угор". Тоді угорський король Бела IV і його зять князь Ростислав підготували військо до генерального походу в Галичину. До цього походу було залучено і польських князів, зокрема краківського Болеслава Сидливого, який був вороже налаштований проти володаря Руси-України, Данила Романовича. В цей же час угорський король Бела IV був добре ознайомлений про існування україно-мазовецького військово-політичного союзу, який у 1241 році зумів утвердити на великокнязівському краківському престолі мазовецького князя Конрада. Тоді угорський король Бела IV підтримав проти Конрада мазовецького, свого зятя, князя Болеслава Сидливого, який за допомогою угорського війська знову посів на великокнязівському краківському престолі і з'єднав таким чином в своїх руках усю Малу Польщу. Внаслідок цього князь Конрад мазовецький пішов походом на Краків, а володар Руси-України, великий князь Данило, на Люблін. Українські збройні сили, наголошував Руський літопис: "діяли тоді широкомаштабно на значній території. Полки великого князя Данила увійшли і завоювали майже всю Люблінську землю, князь київ-волинський Василько воював по усьому басейні ріки Лаби і на її притоці Танві і доходив до Вісли і Сяна. Дворський великого князя Данила, боярин Андрій, воював Сandomірську землю, воєвода Вишата воював на Польському підгір'ю" [16,с.400-401].

До походу, як зауважував польський літописець Ян Длугош: "були залучені і литовські князі, які напали на південну Сandomірщину" [29,р.297]. Внаслідок цієї війни князь Конрад мазовецький отримав від краківського князя Болеслава Сидливого, Клецьку землю. У відповідь на похід володаря Руси-України, Данила, Болеслав краківський зробив напад на українські землі і дійшов до міста Андрієва на Бузі, що заходилося північніше міста Холма. На цей військовий похід поляків великий князь Данило відповів новим походом на Люблін, внаслідок якого Люблінська земля була приєднана до Руси-України. Про це нам яскраво наголошують і польські джерела під 1244 роком: "Rureni per diversos insultus Lublin devastant" [39,р.804]. Друге польське джерело додає: "et castrum prose ed ificare ceperunt turim muratam fecerunt". В цьому ж джерелі після слова "Lublin" додано "et totum territorium" [42,р.72].

При цьому володар Руси-України, великий князь Данило, зумів зберегти свій вплив і зв'язки при краківському дворі, що виявилось під час польсько-угорського виступу проти Руси-України [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

В цей же час князь Ростислав намагаючись відібрати від Української держави, Галичину, наступаючи на останню з відбірним угорським військом, прийшов у володіння краківського князя Болеслава Сидливого, який був вороже налаштований проти володаря Руси-України, Данила і готовий був надати військову допомогу князю Ростиславу. Увійшовши в Краків князь Ростислав залишив у ньому свою дружину Анну, дочку короля Бели IV і сестру Кінги, дружини краківського князя і попросив краківського князя Болеслава посприяти йому у військовій кампанії проти володаря Руси-України, Данила. Однак налякані військовою могутністю Данила, польські пани, не бажали виступати війною проти володаря Руси-України, частина їх на чолі з воєводою Флоріаном Авданцем виступила проти антиукраїнської політики краківського князя Болеслава Сидливого і у зв'язку з цим, як наголошував Руський літопис: "повтікала з землі, маючи намір іти до Данила. Щоправда сам Флоріан Авданець помирився з князем Болеславом Сидливим і прийняв участь у поході проти володаря Руси-України Данила" [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Таким чином ми бачимо, що у 1245 році Угорським королівством і Польським великим князівством, а також про- угорським галицьким боярам, зв'язаним з чернігівським князем Ростиславом, було розвернуто нову інтервенцію у західні землі Руси-України. Це було ще одне намагання завадити політичному об'єднанню Руси-України в одну державну інфраструктуру від Карпат до Дніпра. Цілком очевидно, що за прямою інтервенцією чернігівського князя Ростислава стояла Угорська держава, яка в літку 1245 року зібрала велику армію, щоб, як наголошував Руський літопис: "увести Ростислава до Галича". За наказом угорського короля Бели IV у похід вирушив цвіт угорського рицарства на чолі з досвідченим полководцем, баном Фільнієм. Окрім добірного угорського рицарства у війську чернігівського князя Ростислава були і

польські полки краківського князя Болеслава стидливого, а також галицькі бояри. Спочатку військо, яке очолював князь Ростислав здобуло місто Перемишль, а потім обложило місто Ярослав. Воєвода міста Ярослава спішно вислав гінця до володаря Руси-України, великого князя Данила і повідомив про прихід угорсько-польського війська, оскільки залога і міське ополчення хоробро захищались здійснюючи вилазки і громлячи ворога, однак перебороти могутнє військо не мали змоги. Будучи не в змозі взяти місто штурмом князь Ростислав наказав привезти облогові машини для пробиття стін, і почав військо готувати до штурму. Як бачимо із свідчень літописців, князь Ростислав чернігівський настільки був упевнений в перемозі у військовій кампанії, що влаштував рицарський турнір під стінами, ще не скореного міста. Руський літопис наголошував: “що Ростислав розпишався і влаштував єдиноборство з угорським рицарем Воршем, і впав під ним кінь і він пошкодив собі плече. І не на добре трапилось йому це змагання” [16,с.402].

Допоки військо під керівництвом князя Ростислава стояло під стінами міста Ярослава сковане мужніми його захисниками, володар Руси-України, великий князь Данило, взнавши про прихід “великої рати” почав збирати свою дружину і ополчення і скоро зібрали воїнів всіх, а також запросивши на допомогу половців, форсованим маршем виступив в похід. В цей же час великий князь Данило Романович, розумів, що на карту поставлена доля всієї Української держави. Тому користуючись довготривалістю “Ярославського стояння” князя Ростислава, запросив на допомогу союзних польських і литовських князів. Щоб нейтралізувати війська краківського князя Болеслава Стидливого, великий князь Данило Романович запросив союзного мазовницького князя Конрада, а також великого князя литовського Міндовга, військову допомогу від яких отримав, щоправда з запізненням, оскільки великий князь Данило Романович швидко з’єднавши усі військові сили Руси-України, від Карпат до Київщини, виступив на своїх супротивників з такою швидкістю, що його союзники запізнились на поле Ярославської битви [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Усе військо великого князя Данила рухалось у строгому військовому порядку. По переду основних сил прямувала сторожа, далі авангардні полки під керівництвом досвідченого воєводи Андрія двірського, якому великий князь Данило доручив розвідати розташування військ князя Ростислава і підбадьорити своєю появою обложену залогу міста Ярослава, як наголошував Руський літопис: “укріпити місто духом, що уже близьке спасіння їхнє” [16,с.403]. Далше рухались основні війська під керівництвом великого князя Руси-України, Данила Романовича. Похід продовжувався настільки енергійно, що воїни великого князя Данила, несчувались, як перед ним появилась ріка Сян, яку вирішили форсувати зразу. Першими ріку Сян форсували половці, які напали на стада худоби, які належали князю Ростиславу і паслись по берегах ріки, без сторожі і хотіли їх захопити, але зберігаючи військову дисципліну і виконуючи наказ великого князя Данила Романовича вони відігнали їх до стану князя Ростислава. Зробивши розвідку половці доповіли великому князю Данилу, що угорці настільки впевнені в своїй перемозі, що не залишили сторожових загонів біля ріки і дали знак для переправи всього українського війська. Далше через брід переправилася важкоозброєна рицарська кіннота, тобто гвардія володаря Руси-України, Данила, у слід за нею, військо волинсько-київського князя Василя та дружина князя Льва, опіку над яким було доручено досвідченому воєводі Васильку. Форсувавши ріку Сян, великий князь Данило перешикував полки з похідного у бойовий порядок і як наголошував Руський літопис:“ військо неквапно з тихістю грізно пішло на ворога, але серця воїнів кріпко були лаштовані на битву” [16,с.403].

Мал. 3. Війська великого князя Данила та князя Василя перед Ярославською битвою 1245 року.

Отримавши повідомлення, про те, що українське військо перейшло ріку Сян, чернігівський князь Ростислав, угорський бан Фільній і краківський воєвода Флоріан залишивши піше військо біля воріт Ярослава, щоби місто не могло надати допомогу війську великого князя Данила, з рицарськими полками виступили на зустріч останньому. Руський літописець XIII століття дотримуючись жанру високого літературного мистецтва якому служив, наголошував: "що перед битвою великий князь Данило мав добрий знак, над його полками кружляли і клекотіли орли" [16,с.404].

17 серпня 1245 року відбулася генеральна битва, одна з найбільших до офіційної коронації великого князя Данила на короля Руси-України. Війська зішлись на ратному полі, зі своєї сторони чернігівський князь Ростислав вилаштував до бою, як наголошував руський літописець: "Русь, Угрів і Ляхів" і залишив у засідці рицарський полк бана Фільнія, з другої сторони, великий князь Руси-України, Данило, який особисто керував військом, розмістив свій головний полк на лівому фланзі, у центрі випробовану у боях важкоозброєну рицарську дружину Андрія двірського, а на правому фланзі проти польських військ Флоріана Авданця, відбірний полк князя волинсько-київського Василя. Вилаштовані до бою війська зішлись і розпочався жорстокий бій. Спочатку військ, як годиться по стратегії середньовічних воєн, обстріляло одне одного, а потім князь Ростислав з головними силами атакував рицарську дружину Андрія двірського. Літописець наголошував, що князь Ростислав кинувся з усією силою на великого князя Данила, але воєвода Андрій підставив під удар, свою власну, важкоозброєну, закуту в броню, рицарську дружину. Однак скоріше всього, що постановка в центрі добреозброєної рицарської дружини Андрія двірського, було стратегічним планом великого князя Данила. Згідно правил середньовічного європейського військового мистецтва, сам великий князь Руси-України Данило з головним полком повинен був займати місце в середині бойового строю. Проти нього стояв головний полк його суперника. Зіткнення цих двох основних ударних частин вирішувало результат битви. Розуміючи, що необхідно зберегти сили для вирішального поєдинку з угорським рицарським військом угорського бана Фільнія, великий князь Данило Романович поставив свій великий рицарський полк на лівому фланзі, зробивши його тим самим "полком лівої руки". Натомість у центрі він розмістив добірну важкоозброєну рицарську дружину воєводи Андрія, а на правому фланзі полк брата, князя волинсько-київського Василя. Стратегічний план володаря Руси-України повністю виправдав себе у перебігу Ярославської битви. Великий князь Данило Романович немов би передбачив, що важкоозброєні рицарі князя Ростислава чернігівського потіснять в центрі військо Андрія двірського і під сильним ударом те почне відходити, а поки ворог захопиться атакою і заглибиться у розташування Андрієвого війська, в центрі, йому буде нанесено могутні удари з флангів. Завершить розгром "зав'язавши мішок" натиск важкоозброєної рицарської кінноти, великого князя Данила, яка зайде угорським рицарям бана Фільнія в тил. Битва розпочалась тим, що князь Ростислав з головним чернігівським військом і дружинами галицьких бояр атакував вибрану рицарську дружину Андрія двірського, вона і прийняла весь удар військ князя Ростислава, як зауважував літописець: "списи ламалися з такою силою, немов грім гримів", з обох боків багато падало воїнів з коней і вмирало, а інші були проколені сильними ударами списів. Воєвода Андрій же залишився з малою дружиною, скачучи назад і вперед, міцно бився з воргами, допоки великий князь Данило не надіслав йому підкріплення. Однак воїни Андрія "міцно б'ючись" повільно відходили до Сяну зберігаючи стрій і дисципліну. Зацікавлений у тому, щоби воєвода Андрій двірський скував навколо себе більшу частину війська князя Ростислава, великий князь Данило відрядив йому на допомогу невелике підкріплення: Василя Глібовича, Всеволода Олександровича, Мсислава і других, всього, як зауважував літописець "20 вибраних мужів". В цей же час польські полки під керівництвом краківського воєводи Флоріана Авданця, як зауважує літописець, сильно пішли в наступ на полк князя волинсько-київського Василя, "Кирилеш" співаючи із криком: "поженем руських на великі броди. І сильний голос ревіння був у їхнім полку", насмішливо відзивався про поляків після битви, князь волинсько-київський Василь. І тут закипіла кровопролитна битва. Поляки налягали сильно, обзиваючи в пориві битви українських воїнів, але не дивлячись на це, полк князя волинсько-київського Василя, вистояв. Літописець зауважував: "ляхи же лаялись і кричали князю Васильку: "поженем вас на великі броди". Князь волинсько-київський Василько же відповідав їм: "Брежете, що поженети ви нас, бог допомагає нам, і так сильно натиснув на них своєю кінною рицарською дружиною, що ляхове не витримали натиску і побігли від лиця його" [16,с.404].

Згідно свідчень джерел проведемо далі реконструкцію Ярославської битви, оскільки вона була добре спланована полководцем та великим князем Данилом Романовичем, який уважно спостерігаючи за ходом битви на різних флангах, був повністю проінформований про стан справ у кожному полку. Руський літопис наголошував, що великому князю доповідали: "що полк князя Василя міцно стоїть проти поляків, у центрі Андрій двірський скував майже усе військо чернігівського князя Ростислава і міцно бився, але помалу відступав, що дало можливість великому князю Данилу, надати для утримання фронту Андрію двірському вчасно допомогу" [8,с.3-28;с.33-40;с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174]. В цей же час у ворога у розпалі битви ще залишався великий резерв, рицарський полк угорського бана Фільнія, який

повинен був завершити битву переможним наступом у зв'язку з чим ще вичікував своєї участі у битві. Розуміючи це великий князь Данило вирішив уникнути цього разючого і водночас вирішального удару і зробив по угорському полку бана Фільнія, випереджуючий удар. З основними своїми силами він перейшов зарослий лісом яр і зайшов у тил рицарям бана Фільнія і наніс разючий нечекаючому його у себе в тилу, ворогу. Удар важкоозброєної вилаштуваної до бою рицарської кінноти великого князя Данила був настільки стрімким, що ворог не встиг вилаштуватись у бойовий порядок. Сам великий князь Данило Романович, як засвідчив Руський літопис: "швидко розвернув свої сили, виїхав вперед із полку маючи під рукою тільки сотню рицарів під командою сотника Якова Марковича і сотню Шевла, рішуче ударив на угорських рицарів, зім'яв їх опрокинув і почав їх знищувати. Він, з двома сотнями відбірних рицарів пробився до центру угорського війська де стояла головна хоругва бана Фільнія, у злості зірвавши її, розірвав на шматки, як наголошував літописець: "об того гордого Фільнія зламав свій спис юний князь Лев" [16,с.397-398].

Згодом великий князь Данило Романович трохи вийшов з бою, щоб з'ясувати стратегічну ситуацію, і з'ясувавши її знову напав на рицарів бана Фільнія, "і розбив його полк, що справило приголомшуюче враження на усе військо чернігівського князя Ростислава" [16,с.397-398].

Отже несподіваний обхідний маневр, внаслідок якого відбувся розгром угорського рицарського війська, вирішив долю Ярославської битви. Побачивши повний розгром угорського рицарського полку, військо чернігівського князя Ростислава і краківського воєводи Флоріана, як наголошував Руський літопис: "навернулося до втечі". Внаслідок розладу бойового порядку та втечі з поля битви у їхніх військах почалися великі втрати. Воєвода Андрій двірський і князь волинсько-київський Василь почали переслідувати розгромлене чернігівське та польське військо. Внаслідок швидкого наступу військ великого князя Данила, краківський воєвода Флоріан Авданець і угорський бан Фільній потрапили в полон. У полон потрапили також усі галицькі бояри проугорської партії на чолі з Володиславом Кормильчиком. Ледь не схоплений був і сам угорський ставленник на галицький престол, чернігівський князь Ростислав. При втечі з поля битви під князем Ростиславом убили коня, його почали оточувати воїни великого князя Данила, в останню мить скачучий поряд угорський барон Лаврентій дав йому свого коня, що спасло князя Ростислава від полону. Князь Ростислав утік в Краків, там взяв свою дружину, угорську принцесу Анну і повернувся назад в Угорщину, після чого він більше уже не фігурує серед претендентів на галицький престол. Володар Руси-України, великий князь Данило Романович, усі князі, бояри, військо, а також мешканці міста Ярослава, святкували перемогу. Як зауважував літописець, битва була жорстока, багато рицарів великого князя Данила Романовича полягло, у пилу гніву було страчено жорстокого гнобителя Галичини, угорського бана Фільнія, а також багато попавших в полон угорських баронів і рицарів. Були страчені також усі галицькі бояри на чолі з їх головою, боярином Володиславом Кормильчиком, а також усі облогові машини угорського війська [31,р.66].

Страченням усіх галицьких бояр великий князь Данило Романович назавжди поклав кінець феодальній анархії в Руси-Україні і утвердив самовладне правління одного володаря. Битва під містом Ярославом підвела межу 40-літній феодальній війні в Руси-Україні, проявила високі бойові якості українського війська, продемонструвала полководський талант її володаря, великого князя Данила, його князів та воєвод. Після битви під Ярославом великий князь Данило Романович стає повновладним володарем Руси-України. Військовий успіх великого князя Данила Романовича набув розголосу в усій Європі. Ця перемога як і посилення позицій Руси-України в Європі, стурбувало як володарів Союзу Католицьких держав так і хана Золотої Орди. Перемога великого князя Данила Романовича під Ярославом утверджувала усі ті позитивні процеси, які поводив великий князь по відродженню єдності Руси-України. Український народ знайшов у собі сили відбудувати знищені ворогом міста і села, відновити ремесла, промисли, торгівлю. Великий князь Данило Романович доклав багато зусиль для відновлення Києва, Володимира, Галича. Він особисто їздив в Київ та Овруч облаштовувати життя цих регіонів Української держави [22,с.102-103].

Та Галичина і Волинь почали скоріше відроджуватися ніж Київщина. Руський літопис наголошував, що: "по Батієвім погромі великий князь Данило Романович почав закликати умільців, які приходили від німців, русі, ляхів. Вони ішли день за днем підмайстри і майстри, що втекли від татар: сидельники, лучники, тульники, ковалі по залізу, міді, сріблу, і відновилось життя" [16,с.398].

Руський літописець схвально відноситься до заходів великого князя Данила спрямованих на відродження та будівництво нових міст. У посмертному панагирику володарю Руси-України Данилу, в переліку його чеснот з повагою сказано: "що він збудував багато міст" [16,с.425].

Ось як яскраво описував Руський літопис заснування великим князем Данилом його нової столиці, міста Холма: "Коли Данило княжив у Володимирі їздив він у поле і полював, побачив він красиву гору порослу лісом і запитав він у місцевих жителів: "як зветься це місце?", вони відповіли: "Холм йому ймення", і полюбилося воно йому і вирішив він збудувати на ньому місто. Потім місто розбудувалось, Данило так укріпив його, що монголо-татари під час походу у 1241 році не змогли його взяти. Із щирим захопленням розповідає літописець про чудові будинки, церкви зведені і пишно оздоблені у новій столиці Руси-України, місті Холмі" [16,с.426].

З цієї розповіді ми дізнаємося, що холмський замок-фортеця була збудована за останнім словом тодішньої світової будівельної техніки. За високими стінами міста стояла величезна кам'яна "вежа-донжон" з якої було зручно стріляти з луків та каменеметальних машин, по тих, хто намілювався би штурмувати місто Холм. Місто Холм також мало глибокий колодязь, а отже забезпечувалось водою на випадок тривалої облоги. В цей же час великим князем Данилом був заснований також Львів, майбутня столиця Руси-України уже при його сині, наступному великому князю, з 1292 року, королю Руси-України, Леву Даниловичу [1,с.222-227]. Великий князь Данило Романович докладно зусиль для відродження сплюндрованого монголо-татами сільського господарства, протегував улаштуванню ремесел та торгівлі. Високого рівня розвитку досягли в епоху великого князя Данила в Руси-Україні, мистецтво, література, однак її подальше економічне та політичне зростання наштовхнулось на протидію Золотої Орди. Монголо-татарський хан Батий і його оточення пильно спостерігали за зростаючою могутністю Української держави і вірні своїй тактиці робили все, щоб не давати політично та економічно зміцнюватися сусідньому українському володареві. Монголо-татари шукали шляхи для підкорення Руси-України [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Слід зауважити, що політичні стосунки Руси-України починаючи з 1241 року аж по 1257 рік будувались на зовсім іншій основі ніж у Суздальській Руси. По усій очевидності з 1241 року Русь-Україна була, після монголо-татарського погрому, незалежною державою і не підкорялась монголо-татарським ханам. Уже саме географічне положення Руси-України заставляло хана Золотої Орди, Батия, зберігати етичність у політичних відносинах. Володар Руси-України, великий князь Данило, не був покорений, а отже не був данником чи васалом хана Батия. В цей же час монголо-татари після перемоги великого князя Данила Романовича в Ярославській битві, зрозуміли, що Русь-Україна зберегла могутню військову організацію, здатну протистояти і монголо-татам. Будучи віддаленою від Золотої Орди і водночас у дружніх стосунках з усіма країнами Європи, вона завжди могла звернутися до них за допомогою, чи створювати за їх участю антитатарську коаліцію, тому золотоординський хан діяв проти Руси-України та її володаря великого князя Данила, більш м'яко і обачно. До того ж у самій Монгольській імперії розгорілась внутрішня боротьба за імператорський трон, тому хан Батий вирішив вимагати у володаря України-Руси не Київщину чи Волинь, а Галичину [10,с.25-26].

У зв'язку з цим хан Батий, сформувавши після походу в Європу, нову державу на ріці Волзі, Золоту Орду, через посередництво свого намісника на суміжних з Україною-Руссю територіях, Мауці, руський літописець його називає "Могучий", звернувся до володаря Руси-України, Данила з вимогою: "Дай Галич", отже тільки Галич, для того щоби відрізати Русь-Україну від Союзу Католицьких держав і створити собі стратегічний плацдарм з Галичини для нападу на Європу і роз'єднати у політичному і військовому розумінні, Русь-Україну та Союз Католицьких держав. Володар Золотої Орди, хан Батий, розумів, наголошував галицький дослідник XIX століття, Д. Зубрицький: "що по розгромі чернігівського князя Ростислава, великий князь Данило був наймогутніший володар у центральній-східній Європі, йому належала вся Волинь, Поділля, Галицьке, Київське князівство, усі землі по правій стороні західного Бугу, по лівій стороні Нарви, до витоків Дніпра із відтілю до Карпат. Пінські князі були його васали, чернігівські, переяславські, що втікли від монголо-татар служили у його полку, як це видно після Ярославської битви. Він зберігав відносно Золотої Орди, повну незалежність, і мав контроль над усіма землями в Українській державі, яка знаходилася між двома могутніми імперіями західно-християнською, на чолі якої стояв папа римський Іннокентій IV і східної, на чолі якої стояв хан Золотої Орди, Батий. Обидва повелителі, на думку дослідника, намагалися хитрістю привернути на свою сторону володаря Руси-України, великого князя Данила" [6,с.153-154].

Перший під безпосередньою участю легата архієпископа пруського запропонував володарю Руси-України вступ в Союз Католицьких держав і згідно свідчень папської булли від травня місяця 1246 року, титулував, ще без офіційної коронації, великого князя Данила – королем Руси. За союзною угодою папа римський Іннокентій IV брав Українську державу під захист меча святого Пєтра: "Regi Russic illustri, Innokentus Episcopus, servus servorum Dei. Cum te as regnum tuum utpote plantationem novellam, proponamus tuas quantum cum Deo possumus favorabiliter exaudimus. Tus Itaque supplicationibus inclinati, personamet Regnum predictumsub beati Petri et nostra protectione suscipimus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino liominum liceat hanc paginamnonstre protectionis infringere vel ci ausu temtrario contraire. Si quis autem hos attemptare presumserit, indignationes Dei omnipotentis, beatorum Petri et Pauli apostolorum eius et nostram se noverit incursurum. Datum Lugdum V. Nonas Maii anno terrio (1246)". У другій буллі даній "світлому королю Русі Данилу": "Папа римський повелює домініканцям проживати невідлучно при дворі світлого короля Русі Данила" [26, №61, №63, F.1, pag.56].

Папа римський Іннокентій IV у своїх посланнях і буллах обіцяв допомогу проти монголо-татар, однак реальної допомоги не було. Скоро про широкомаштабні переговори, які велись володарем Руси-України Данилом з папою римським Іннокентієм IV на протязі усього 1245-1246 років, дізнався хан Золотої Орди,

Батий, і приславши свого посла, вирішив свої бажання коротко, але грізно: "Дай Галич". Ослухатись було, як зауважував галицький дослідник XIX століття, І.Шараневич, було неможливо, Оскільки хан Батий при відправці посла в Русь-Україну підтягнув до держави Данила, яка складалась з Київщини, Волині і Галичини, величезне військо під керівництвом свого сина, хана Сертака, яке налічувало 160 тисяч високопрофесійних воїнів. В цей же час до кордонів Руси-України був підтягнутий з 10-ти тисячним загоном і темник Куремса, військо якого отаборилось під Переяславом. Підкріпивши посольство великим військом, хан Золотої Орди, Батий, вимагав: "щоби великий князь Данило прибув до Золотої Орди на переговори" [22,с.93].

Оскільки, як наголошував Д.Зубрицький: "при таких складних обставинах, що склалися, на допомогу папи римського, не можна було сподіватися, великий князь Данило вирішив їхати на переговори у ставку хана Батия, скрутність становища вимагала цього" [6,с.93, с.153-154].

Будучи досвідченим політиком і дипломатом, великий князь Данило провів широкомаштабні переговори перед поїздкою з Золоту Орду, щоби не наражати себе на небезпеку. Посол папи римського Іннокентія IV до хана Батия, францісканець Іоан Де Плано Карпіні, який залишив нам "Хроніку подорожі в Золоту Орду", засвідчував, що князь Василь Романович посилав в Золоту Орду своїх послів, які повернулися до нього з охоронною грамотою на проїзд до хана Батия, для великого князя Данила. Угорські хроніки вказують: "що передбачливий володар Руси-України, Данило, ще до поїздки в Золоту Орду зав'язав дружні стосунки з імператором Монгольської імперії, і це давало йому певне опертя, в ставці хана Батия, для ведення не принизливих для себе переговорів" [32,р.164(1244r.)].

Руський літопис наголошує: "що великий князь Данило Романович, зі всіми своїми воїнами і людьми відправився в ставку Батия. Літописець наголошував, що коли великий князь Данило проїздив через Київ, він відвідав Видубицький монастир, заснований його предками" [16,с.405].

Через деякий час великий князь Данило Романович проїжджаючи біля Переяслава побачив загони воєначальника Куремси і дізнавшись в останнього дорогу до Сараю швидко приїхав на Волгу в ставку хана Батия [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Руський літопис подає дуже цікавий опис переговорів хана Батия з великим князем Данилом: "коли князь увійшов до ханського намету хан Батий приязно зустрів його і запитав: Даниле, чому ти раніше не приходив, та добре що нині прийшов. Чи п'єш ти чорне молоко, наш напитек, кобилячий кумис? Данило вдячливо відповів ханові на привітання, що досі ще не пив, але якщо ти звелиш то вип'ю. Опісля пиття Батий сказав: Ти вже наш татарин, то пий наше питво". Щоправда опісля хан прислав князеві вина великодушно зауваживши: "ти не звик пити молоко, пий вино" [16,с.405].

Внаслідок переговорів з ханом Батием він визнав великого князя Руси-України своїм "мирником", тобто союзником. Слід також відзначити, що зі сторони хана Батия великому князю Данилу були виявлені ознаки найвищої поваги. Хан особисто пригощав великого князя Данила, кумисом", а від літописця XIII століття Вільгельма де Рубрука ми знаєм: "що пити кумис у хана Батия це велика честь" [15,с.39, с.61-63].

Хоча Руський літопис зауважує: "що злая то честь татарська. Данило Романович, що був великим князем і володів з братом усією Руською землею: Київом, Володимиром, Галичем та іншими країнами, а нині стоїть на колінах і холопом називають його і данини вимагають, та він життя не певний..." [16,с.405].

Внаслідок проведених переговорів великий князь Руси-України став союзником Золотої Орди, а отже номінально залежним від політичної інфраструктури Золотої Орди, як зауважував Руський літопис: "поручена була земля його йому" [16,с.406], а отже до повного підчинення монголо-татарами Руси-України не дійшло тому, що у час переговорів з Золотою Ордою, Русь-Україна мала широкий міжнародний авторитет могутньої європейської держави, яка знаходилась у широких політичних і економічних взаємовідносинах з країнами Союзу Католицьких держав. Перемога великого князя Данила Романовича в сорокалітній феодалній війні у власній країні, розгром угорсько-польської інтервенції, поставили володаря Руси-України, великого князя Данила, у статус "modus vivendi" з монголо-татарами, який надав право великому князю Данилу Романовичу остаточно закріпити Київщину у складі Української держави в помонгольський період, яка згідно юрисдикції, Золотої Орди, до цього часу, знаходилась під її впливом, і номінально була включена до Суздальського князівства [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

У зв'язку з цим великий князь Руси-України, Данило, по приїзді із Золотої Орди, поспішив підкреслити усім володарям Союзу Католицьких держав свої права на всю Русь-Україну, призначивши у 1246 році свого печатника Кирила "загальноруським митрополитом". З цією метою він відправив митрополита Кирила на утвердження до Патріарха в Нікею. З цього часу відзначав визначний дослідник історії "Руси-України XIII століття" В.Пашуто: "у новій столиці великого князя Данила, місті Холмі, був виготовлений спеціальний "Руський літопис", який проголошував великого князя Данила Романовича, предки якого від князя Володимира Мономаха, усі були великими київськими князями, єдиним спадковим володарем всієї

Руси-України. За цією політичною та літописною традицією, наступним, спадковим володарем всієї влади великих київських князів був великий князь Данило Романович, Галицький, який успадковував титул великого київського князя, як володаря всієї Руси-України. З цього часу цей титул мав право носити тільки, великий князь Данило, а це означало, що у політичному відношенні Русь-Україна стояла вище ніж Суздальська Русь, яка всеціло залежала від Золотої Орди і в подальшій історії успадкувала всю політичну традицію казанських чи монголо-татарських царів” [11,с.237].

Отже, як бачимо, хоча Русь-Україна і була поставлена у певну політичну “союзню” залежність від Золотої Орди, але залишалась самостійною державою, з своєю могутньою військово-політичною організацією, яку хан Батий вирішив повністю зберегти. Такий крок хана Батия був не випадковим. Волжська ставка хана Батия ворогувала з імператорською столицею Каракорумом, хан Батий не без підстав вважав себе першою людиною, в Монгольській імперії, тому він намагався правити самостійно не оглядаючись на владу монгольського імператора. Це змушувало його тримати всі наявні у нього військові сили готовими на випадок воєнного конфлікту з імператором. У зв’язку з цим Українська держава на чолі з таким видатним політичним діячем, великим князем Данилом Романовичем, що знаходилась у тилу в хана Батия, і як ми знаємо з західно-європейських джерел, і мала дружні стосунки з імператором у Каракорумі, не повинна була бути ворожою до хана Батия, особливо у час його військового конфлікту з імператором. Навпаки, хан Батий, бачучи могутність великого князя Данила вирішив її не підривати, а привернути на свою сторону, щоби у скрутний для себе час не отримати удар в спину, а отримати від Руси-України необхідну йому військову допомогу у боротьбі за імператорський трон в Монгольській імперії. Очевидно великий князь Данило Романович знав про хід політичних подій у Монгольській імперії, і враховуючи їх, провів вчасно і успішно такі важливі для Української держави, переговори в Золотій Орді [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Європейські літописи XIII століття вірно наголошували, що поїздка володаря Руси-України Данила в Золоту Орду була вчасною і успішною. Проведені переговори в Золотій Орді піднесли авторитет володаря Руси-України, великого князя Данила, перед своїми західно-європейськими сусідами. Якщо раніше угорський король Бела IV і польські князі вважали Українську державу нездатною проводити активну зовнішню політику, із-за ослаблення її монголо-татарами, то тепер після успішного проведення переговорів з монголо-татарами, вони почали вважати Українську державу надто могутньою, оскільки, як союзник Золотої Орди, великий князь Данило міг влюбий момент звернутися до останньої за допомогою, чи навіть спрямувати удар усієї військової організації Золотої Орди проти Союзу Католицьких держав. Як наголошував Руський літопис: “І стало відомо, в усіх країнах, що повернувся він з успіхом від татар, і що Бог спас його” [16,с.406].

Страх ближніх сусідів, зокрема угорського короля і польських князів, були зразу використані великим князем Данилом у зовнішньо-політичних стосунках з західними сусідами. Дипломатичний здобуток володаря Руси-України, був тим важелем, який заставив гордого угорського короля Белу IV уже в 1246 році шукати союзу з великим князем Данилом Романовичем. Слід зауважити, що україно-угорські відносини на протязі XIII століття були дуже напруженими. В свій час їх добре проаналізував український історик М.С.Грушевський, який опираючись на вітчизняні джерела вважав, що угорський король Бела IV визнавши про умови договору Данила з Батиєм зразу ж прислав посла до великого князя Данила з пропозицією укласти військово-політичний союз між Угорщиною та Руссю-Україною, запорукою якого ставав шлюб дочки Бели IV, Констанції з сином великого князя Данила, Левом, якому угорський король Бела IV відмовив в одруженні, ще п’ять років тому. Після укладення угоди Данила з Батиєм, Бела IV боявся, вже Данила, наголошує літописець: “щоб Данило за раніші нанесені образи, не навів, як це раніше зробив його воєвода Дмитро, монголо-татар для плюндрування Угорщини”. Літописець наголошує: “був бо він у татар і перемогою побідив Ростислава і угрів його” [3,с.34-36].

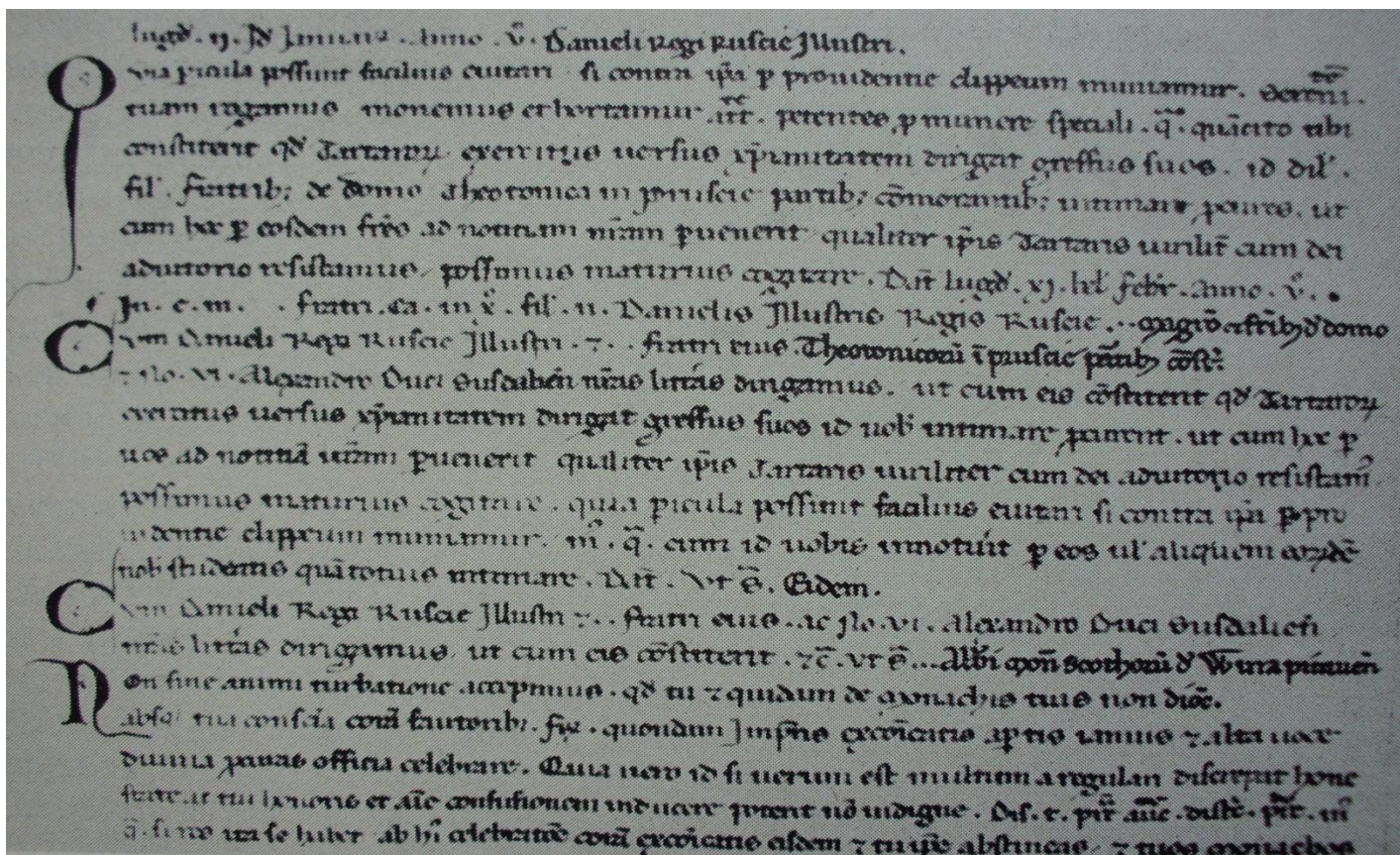
У зв’язку з налагодженням стосунків з великим князем Данилом, король Бела IV облишив свій план посадження свого зятя, князя Ростислава на галицький престол, зробив його баном Славонії, а потім баном Мачви утворивши для нього окремий банат між Дунаєм, Дравою, Савою і Моравою. На цьому, за свідченнями джерел, закінчується політична кар’єра Ростислава, як руського князя, і тільки символічний титул “князя Галичини”, який він вживав залишав собі на пам’ять про короточасне правління в Галичині. У документі під 1247 роком читаємо: “Ratislao illustri duke Galliciae et bano totins Schlavoniae”. Угорські джерела сповіщають нам, що він помер у 1263 році, банат перейшов до його вдови і синів Михайла і Бели, дві дочки князя Ростислава були видані заміж за двох визначних європейських володарів: Кутігунда – за Пржемысла II Отокара, короля чеського, а Грифіна за Лешка Чорного, князя краківського [24,с.160].

Однак великий князь Данило Романович знаючи досвід одруження князя Ростислава на дочці Бели IV, Анні, на цей раз зустрів пропозицію угорського короля Бели IV, дуже стримано, літописець наголошував: “що Данило не вірив Белі, бо той не додержав був раніше слова, обіцяючи видати заміж свою дочку Констанцію за князя Льва”. Переговори Данила з Белою ускладнювались ще й тому, що Бела у час

могутності великого князя Данила, носив титул *“regi Galliciae et Lodomeriae”*. Джерела наголошують, що відновленню добросусідських відносин Данила з Белою і укладення в подальшому союзу сприяв митрополит Кирило, який був відправлений для посвячення і затвердження в Костянтинополі. Проїжджаючи через Угорщину він був ласкаво і гостинно прийнятий угорським королем Белою IV. Літописець наголошував, що: “Бела переконував його і словами і дарами і упрохав Кирила, щоби той помилив його з Данилом і оженив свого сина Льва на його дочці”, пообіцяв супроводжувати митрополита в Візантію, наголошуючи: “я уведу тебе в греки з великою честю, якщо створить Данило мир зі мною”, на що Кирило відповідав: “клятвою клянися мені, що не переімениш слова свого, а я пішовши приведу його” [16,с.406]. На справді, наголошував галицький дослідник Д.Зубрицький, митрополит Кирило повернувся у Холм і переконував великого князя Данила у необхідності укладення союзу з Угорським королівством, сказавши: “чого ти хотів, те у тебе і є”. Брат Василь в доважок сказав великому князю Данилу: “іди до нього бо він є християнин” [16,с.406]. Усе це, наголошував дослідник Д.Зубрицький, спонукало великого князя Данила до укладення союзної угоди Руси-України з Угорським королівством [6,с.158-159].

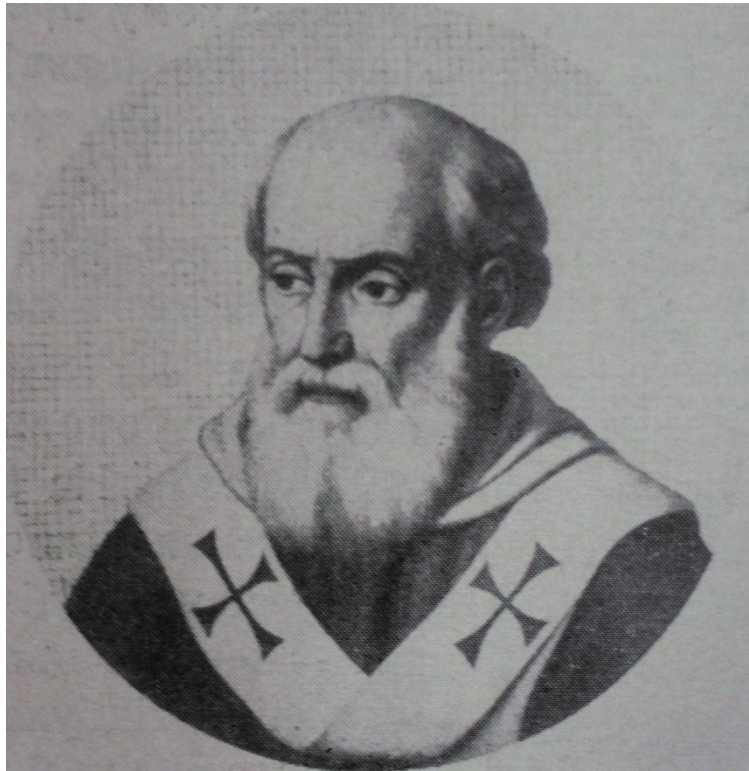
Внаслідок переговорів угорського короля з митрополитом Кирилом було організовано з'їзд угорського короля Бели IV з володарем Руси-України Данилом, на якому було підписано союзну угоду. Внаслідок укладеної угоди угорський король Бела IV відмовлявся від усіх своїх претензій на Галичину і зрікався титулу “короля Галичини і Володимирщини” на користь свого зятя князя Льва, якому після шлюбу з його дочкою Констанцією обіцяв передати титул “короля Галичини і Володимирщини”. З цього часу угорські джерела титулюють князя Лева: *“Leo – rege Galliciae et Lodomeriae”*. Союзну угоду було підкріплено шлюбом князя Льва Даниловича з принцесою Констанцією Белівною. Під час церемонії шлюбу, як засвідчують угорські джерела, угорський король Бела IV передав свій титул “короля Галичини і Володимирщини” молодому подружжю, і з цього часу Констанція, як засвідчують угорські джерела почала носити титул свого чоловіка *“Constancia, ducissa Galliciae et Lodomeriae – karissime filie nostre”* [30,с.8,с.13]. Сам володар Руси-України Данило Романович, згідно свідчень угорських джерел, признавався другом і союзником угорського короля Бели IV, тіж джерела титулюють Данила Романовича не як: *“rege Galliciae et Lodomeriae”*, а як *“rege Rusciae”*, королем Руси, що дає нам усі підстави наголошувати, що великий князь Данило Романович в цей час був повновладним володарем Руси-України. Папські, угорські та польські джерела цього часу, теж одночасно титулюють Данила Романовича – королем Руси [8,с.3-28;с.33-40;с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35;с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174]. Характерно, що одна із грамот угорського короля Бели IV розповідаючи про перемогу великого князя Данила Романовича над чернігівським князем Ростиславом, угорцями і поляками у Ярославській битві у 1245 році, яка була дана барону Лаврентію, що спас князя Ростислава, наголошує: *“Ratislao duke Galliciae”*... від *“cum Daniel Rutenorum rex”* – називає великого князя Данила Романовича уже в 1245 році королем всієї Руси-України: *“cum Daniel Rutenorum rex”* [31,р.197-198].

Німецьке джерело від 1247 року згадує про союзника угорського короля, короля руського: *“cumtribus regibus cum rege Ungaru, et rege Rusciae”* [36,р.206; с.559]. Уся сукупність фактів дає нам право наголошувати, що по укладенню союзного договору Руси-України з Угорським королівством пройшов обмін і військовополоненими, як наголошував Руський літопис: “великий князь Данило повернув королю Белі усіх потрапивших у полон угорців в битві під Ярославом”, розповідаючи про цю подію літописець чудово зрозумів, що штовхало угорського короля на мир: “боявся він Данила, бо був той у татарах і переміг у битві Ростислава і всіх угрів його” [16,с.406]. Цього не заперечував і сам угорський король Бела IV. В листі до папи римського Іннокентія IV угорський король Бела IV пояснював, що власне із-за страху перед татарами він видав двох своїх дочок за руських князів: *“ut per ipsos et amicos nostros alios, gni sunt ex pavte orientis sciremus nova... de Tartaris, ut sic eorumdem conatibus et fraude lentibus ingeniis utcunque commodius resistere valeamus”* [31,р.220-221]. В цей же час після улаштування україно-угорських відносин, починаються переговори володаря Руси-України, великого князя Данила з папою римським Іннокентієм IV. Наявна по цьому питанню наукова література може бути визначальною, якщо розглядати її в контексті укладення Руссю-Україною союзного договору з Золотою Ордою [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174]. Питаннями взаємовідносин Руси-України з Римською Церквою серйозно намагалися з'ясувати у XIX столітті, дослідники: Д.Зубрицький, І.Шараневич, М.Дашкевич, російські вчені Е.Голубінський, С.Соловйов і багато других, у XX-му: М.Грушевський, І.Крип'якевич та інші [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174]. Однак найбільш конкретно це питання дослідив М.Чубатий у своїй праці “Західна Україна і Рим у своїх змаганнях до церковної Унії”, який проаналізував вище приведені джерела та наукові праці вчені і прийшов до висновку, що: “існування політичного союзу Руси-України в середині XIII століття з Союзом Католицьких держав і наявності релігійної унії з Римською Церквою, є реальним фактом” [21,с.39-47].

Мал. 4. Лист Папи Римського Іннокентія IV до великого князя Руси-України Данила в 1247-1248 рр. з питань його коронування на короля Руси-України.

Сукупність усіх наявних джерел і наукових праць дають підстави наголошувати сьогодні в XXI столітті: "що Русь- Україна і Римська церква та ряд суміжних з нею Центрально-Європейських країн, які в першу чергу постраждали від монголо-татарського нашествия, робили спроби у середині XIII століття, для організації антитатарської коаліції" [8, с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Мал.5. Папа Римський Іннокентій IV.

Мал.6. Король Руси-України Данило I.

В ході політичних контактів і переговорів Руси-України з Польщею, Угорщиною, Чехією, Тевтонським Ордеом до організації боротьби з монголо-татарами підключився і Голова Союзу Католицьких держав,

папа Іннокентій IV, який бачучи небезпеку монголо-татар перед християнським світом почав збирати всі наявні військові сили в Європі для хрестового походу проти Золотої Орди [45,s.42, s.71-75].

Що стосується взаємовідносин папи римського Іннокентія IV з володарем Русі-України, великим князем Данилом, то польські дослідники вважали, що папа римський Іннокентій IV робив усе, щоби залучити володаря Русі-України, Данила, до антитатарської коаліції. Він писав листи до монголо-татар, намагався використати для захисту Русі-України, рицарів-мечоносців і хрестоносців, угорського, чеського королів, польських князів, призначив спеціального легата для проведення хрестового походу проти монголо-татар. В цей же час, як свідчать джерела, у зв'язку з навислою загрозою нового вторгнення монголо-татар, папа римський Іннокентій IV схилив угорського короля Белу IV до союзу з Руссю-Україною. В цей же час великий князь Данило зберігав раніше встановлені союзні відносини з великим князем польським Конрадом мазовецьким та великим литовським князем Міндовгом, які присилали йому військову допомогу для битви під місто Ярослав [45,s.42-44].

Можна припускати, що під впливом переговорів з папою римським Іннокентієм IV, великий князь Русі-України Данило, забезпечивши недоторканість кордонів з заходу і з сходу, продумував, якби йому повністю вивільнитися від нав'язаного монголо-татарами, союзного договору. Сам договір на, думку дослідника Д.Зубрицького: "це перемога хана Батия над папою римським Іннокентієм IV", він підкіплюється словами Батия: "ти уже наш, татарин", а не "папський союзник" [6,c.156].

Однак, як бачимо папа римський Іннокентій IV теж добре зрозумів, що внаслідок укладання союзного договору між Українською державою та Золотою Ордою у Римській церкві та Союзу Католицьких держав будуть проблеми у взаємовідносинах з останньою. Однак не дивлячись на встановлення добросусідських стосунків з Золотою Ордою, великий князь Русі-України Данило Романович, повважав необхідним зближуватися із очолюваним папою римським Іннокентієм IV, Союзом Католицьких держав, оскільки розумів, що тільки папа римський, може сформувати антитатарську коаліцію і організувати хрестовий похід проти монголо-татар. Володар Русі-України, великий князь Данило Романович, як розумний політик не міг не бачити, що у час його правління проходив пік політичного розвитку Папства, та очолюваного папою римським, Союзу Католицьких держав, який утвердив свою владу в Центральній та Західній і Європі, розвернув свій політичний вплив і в Русь-Україну з поширення у ній досягнень західно-європейської цивілізації. В процесі поширення свого впливу на схід Європи, папа римський Іннокентій IV, звернув свою увагу на Русь-Україну, одну з найбільших християнських країн у центрально-східній Європі. Події на початку XIII століття розвиваються так, що коли впав захоплений хрестоносцями Костянтинополь, і на розвалинах Візантійської імперії було засновано, Латиську імперію, папа римський Іннокентій IV почав внаслідок таких політичних змін, пропонувати Русі-Україні, унію Церков, та вступ у Союз Католицьких держав [26, №3(1207г.)]. Як бачимо монголо-татарське нашествя, а опісля постійна загроза нападу монголо-татар на Русь-Україну, дозволила папі римському Іннокентію IV акивізувати діяльність своїх політичних і церковних емісарів, особливо тоді, коли великий князь Русі-України Данило Романович став мирником Золотої Орди. Розуміючи втрату впливу в Русі-Україні, папа римський Іннокентій IV почав робити всі спроби, щоб повернути Русь-Україну в лоно політичного об'єкту Союзу Католицьких держав. Скоро появилася для встановлення контактів і ведення переговорів, зручний момент, який визначився місією францісканця Іоана де Плано Карпіні, якого папа римський Іннокентій IV відправив на переговори до монголо-татар [20,c.240].

Проїжджаючи осінню 1245 року через Русь-Україну він встановив зв'язки з волинсько-київським князем Василем Романовичем і ознайомив його з папською буллою від 25 березня 1245 року, якою папа римський Іннокентій IV: "закликав усіх християнських володарів укріплюватися на випадок нового нашествия монголо-татар". Після закінчення переговорів з князем волинсько-київським Василем, Плано-Карпіні послав папі римському Іннокентію IV повідомлення: "що провів успішні переговори з князем Василем" [40, №116/3 (1245r.)].

На шляху в Золоту Орду Плано-Карпіні зустрів і самого володаря Русі-України, великого князя Данила, що повертався від хана Батия, він повідомив останнього, що: "папа римський Іннокентій IV розпочинає з ним прямі переговори, у зв'язку з чим великий князь Данило Романович приїхавши у свою столицю Холм відправив до папи римського Іннокентія IV своїх послів для ведення переговорів". В цей же час папа римський Іннокентій IV отримавши від Плано-Карпіні повідомлення, які були напрацьовані під час переговорів з князем волинсько-київським Василем, відправив в Русь-Україну, III булли. Про те, що переговори були широкомасштабними і остаточно завершеними, для вирішення яких потрібно ще було уточнювати релігійні питання, свідчить зміст булл [8,c.3-28; c.33-40; c.91-92; c.173; c.85-98; c.21-35; c.144-147; c.21-25; c.32; c.22-24; c.25-30; c.379-420; c.420-466; c.128-130; c.70-74; c.283-291; c.4-14; c.40-56; c.41-52; c.173-174].

Згідно свідчень першої булли: "папа римський Іннокентій IV брав під захист Русь-Україну, усіх князів, духовенство та народ" [12,c.61; №62]. У другій буллі папа римський Іннокентій IV повідомляв: "світлого короля Русі, що відправляє в Русь домініканців Олексія і Генріха, які повинні постійно перебувати при

дворі короля Русі” [25,№63]. У третій буллі сповіщав: “що направляє в Русь-Україну архієпископа Пруського, Альберта, легатом, для виправлення “помилки грецької віри”, і просить підтримувати його в цьому. Легат Альберт повинен допомагати королю Русі Данилу також порадами в татарських справах” [26,№65].

Як бачимо із папських булл, в 1246 році Русь-Україна, внаслідок дипломатичних переговорів з Римською Церквою, була включена в Союз Католицьких держав [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Відправлення папою римським Іннокентієм IV, легата для королівства Руси, а також офіційних папських дорадників, за процедурою, як це робилось папою римським Іннокентієм IV для усіх інших членів Союзу Католицьких держав, дає підстави наголошувати, що у 1246 році Руси-Україні залишилось врегулювати, як писав папа римський Іннокентій IV в буллі: “грецькі релігійні помилки” [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Однак, із папських булл ніде не проглядаються свідчення надання військової допомоги Руси-Україні проти монголо-татар, навпаки, папа римський Іннокентій IV вимагає тільки унії Руської Церкви з Католицькою Церквою. Щоправда, якщо розглядати в контексті надання військової допомоги проти монголо-татар звернення першої булли папи римського Іннокентія IV: “що папа Іннокентій IV бере під захист, меча святого Петра, Русь усе її майно”, то можна у цьому вислові вбачати якусь перспективу надання папою Іннокентієм IV, в майбутньому, як головою Союзу Католицьких держав, Руси-Україні, військової допомоги [26,№62].

Однак, як бачимо з булл, папа римський Іннокентій IV піклувався виключно релігійними питаннями, у зв'язку з якими, він доручив легату Альберту: “виправляти грецькі помилки віри і настановляти єпископів в Руси-Україні”. Папа римський Іннокентій IV також доручив легату Альберту: “реформувати Руську християнську Церкву за Католицькою інфраструктурою християнської віри” [26,№66].

Однак, як наголошують джерела, доки легат Альберт прибув в Русь-Україну, посольство великого князя Данила Романовича виїхало в квітні 1247 до папи римського Іннокентія IV в Ліон на переговори і прибуло туди через два місяці, тобто в червні 1247. Очолив посольство ігумен монастиря гори святого Данила, Григорій. Українське посольство на чолі з ігуменом Григорієм було прийняте папою римським Іннокентієм IV, що відзначив біограф останнього, Миколай де Курбіо. Суть переговорів носила виключно релігійний характер, деталі яких нам невідомі [37,р.592].

Однак, з наступних подій та дійшовши до нашого часу документів можна встановити, що українська сторона виконуючи волю володаря Руси-України, великого князя Данила, побажала як найскоріше приступити до організації антитатарського хрестового походу [37,р.592].

Що стосувалось вирішення релігійних питань, то послі висловили бажання залишитись при грецькому обряді богослужіння і визнати тільки одне верховенство папи римського, як Вселенського християнського ієрарха. Внаслідок довгих церковних дебатів з ігуменом Григорієм, папа римський Іннокентій IV признав: “недоторканість грецького обряду Православної Церкви, грозив карами тим, хто порушить його постанову злучення Церкви Православної з Римською” [26,№68].

Згідно свідчень Руського літопису знаємо, що: “Папа римський Іннокентій IV проклинав тих, хто зневажав віру грецьку православну і бажав створити Собор про, правильну віру, яка б з'єднувала Церкви” [16,с.403].

Можна доконано сказати, що переговори були не тільки проведені, але й кінцево завершені. Вони вирішили усі ключові питання остаточного злучення Руси-України не тільки з політичною, економічною але й релігійною системою Союзу Католицьких держав [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Дослідники початку XX століття вивчивши хід переговорів і укладення угоди великого князя Руси-України Данила з папою римським Іннокентієм IV, прийшли до висновку, що переговори були настільки конструктивні, що не залишають сумніву у тому, що в червні 1247 року Русь-Україна була включена в Союз Католицьких держав, і з'єднана з останнім політичною та релігійною Унією [38,с.362].

Внаслідок укладення всеоб'ємлюючого договору, папа римський Іннокентій IV поручив легату Альберту: “їхати в Русь-Україну і прийняти присягу від короля Руси, князів та бояр на вірність Римській Церкві, оголосити в усіх землях Руси-України: “Акт про унію Церков” [26,№72].

Папа римський Іннокентій IV дав легату і послам ряд вказівок згідно яких можна вважати: “Унію червня 1247 року реально здійсненим фактом” [26,№40, №70, №71, №73].

Q. uia se qua sedes sue omnipotentiam maiestatis. nec loca potest nec ipse comprehendendi. omnipotenti constituitur. internumscriptibilis et immensus. stabilis manens dat cuncta moueri. faciat suos reges et principes. ceterosque altitudine inclinata carnem assumens humanam. pro eo quod deliciae fuerit et cum filiis hominum discipulos quos elegit in mundum destinaret uniuersum. ut omni predicarent euangelium. tunc suis nos instruxit exemplo. ut ei sequentes uestigia cum assumpti firmis in plenam diuinam prelatum. nec pro nos quos possumus singulis negotiis immorari. cum eis quos in partem sollicitudinis adiuciumus. omnia quasi Ieroboam uel confidit diuinitatis. unanque sedem uirtutem ipsam. que uariis episcopis. mittunt commendando. Eandem annu in partibus uisus mores et ritus grecorum. qui suppositio. et dampnabiliter ab uisitate ecclesiastica recesserunt. Absit hactenus non sine animi. prauis obseruati. et nup. quia fructu. diuina illuminata sunt. corda nostra. ut recognoscentes. Ro. ecc. matrem. et ad magister. ac summum pontificem successorem petri cui collare fuit clauis Regni celestis legum. et solvendi. et ihu xpi uicarium esse capio. quia cum unus sit deus. una fides. unum baptisma. unum principium. unum corpus et ecclesia militantis. corpus cum pluribus capitibus monstru. et sine capite. a cephalum censeatur. ad deuotionem et obedientiam. ap. se. et unum redire fuit. et repimus affertis. nos et affertis in laudem qui oculos docti per collum et felle pisces illuminare. et gurgulis est. et aperit oculos ceteri nati. et oculantes cum multis. que uirtute uirtutem euangelicam deignari. qui pueri. et uirtutem. Se. f. n. . Archiep. prouide et osbonie. ap. se. le. unum utique sedem. cor. nam. mou. honestate. decore. Intro. seia. predication. et consilii. manitue. preclarum. qui uolubili. uirtute. deferet. et unum. et fructum. unum. plenius. uirtutem. exponit. ad partes. unum. commisso. sibi. in. eisdem. partibus. plene. legitimum. officio. diuinitas. destinandum. concessa. ei. libera. prelatum. ut. euellit. et. destruit. dissipet. et. disperdat. edificet. et. plantet. prout. sedem. deum. uident. operetur. Quod. n. n. a. ro. ma. et. hor. et. ma. n. q. eisdem. Archiep. quem. speciali. presequuntur. prerogativa. fau. et. fuit. legatum. se. ap. . Iano. xpi. cui. negotium. specialiter. in hac. parte. sibi. promouendum. committitur. benignis. recipientes. et. honorifice. puerantibus. impendendo. ei. sup. premissis. consilium. am. huius. et. suorum. ipso. monitis. et. mandatis. salubribus. deuote. et. humiliter. intendant. Alio. quoniam. quam. idem. rite. tulit. in. rebelles. uita. habebimus. et. vlt. obscuri. Dicit. lugd. v. non. et. anno. f. n. . In. e. m. Illustri. Regi. Ruffie. vlt. uident. expente. Quod. et. regis. ro. ma. et. hor. et. ma. n. q. eisdem. legatus. sup. hys. et. contra. rariis. impend. et. sibi. et. fidem. auxilium. et. suorum. quod. penite. ap. deum. meritum. et. quod. homines. et. opus. non. et. hominum. stolis. feruorem. regiam. dignus. ualeamus. in. diuina. laudibus. commendare. Dicit. Lugd. v. et. prima. Archiep. prouide et osbonie. ap. se. le.

Мал.7. Історичний Акт XIII століття папи римського Іннокентія IV про з'єднання Української церкви з Римською церквою.

Зі своєї сторони великий князь Данило Романович зумів внаслідок переговорів з папою римським Іннокентієм IV досягнути ряд політичних вигод. Поширення на Русь-Україну “опіки престолу святого Петра” включення Української держави в Союз Католицьких держав, “Проголошення папою римським Данила королем усієї Русі”, означало анолювання угорських претензій на Галичину, а також визнання папою

римським Іннокентієм IV завоювань Руси-України на сході, зокрема ятвязьських і литовських земель, на які Русь-Україна не мала права і на які претендували польські князі та Тевтонський Орден [26, №69].

Однак, що стосується питань військових, а тобто організації антитатарської коаліції, то у нашому розпорядженні є лише одна булла папи римського Іннокентія IV, за червень 1248 року, у якій папа чітко писав королю Данилу: "просячи його вчасно сповіщати хрестоносців про наближення монголо-татар, щоби він міг вчасно прийняти потрібні міри для оборони Руси-України" [25, №72].

Однак усі ці відчайдушні заходи енергійного папи римського Іннокентія IV по організації хрестового походу і реальному захисту Руси-України від монголо-татар так і не були підтримані більшістю країн Союзу Католицьких держав [8, с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Великий князь Данило, наголошував дослідник В.Пашуто: "маючи надію на хрестовий похід проти монголо-татар зондував сприйняття цього питання через свої зв'язки, які він мав у сусідніх західно-європейських країнах: Угорщині, Польщі, Чехії, Німеччині і навіть у Тевтонському Ордені, Мазовії та Помор'ї, однак бачив, що всі ці країни досить пасивно ставляться до наполягань папи римського Іннокентія IV щодо організації хрестового походу проти Золотої Орди. Володарем Руси-України, великим князем Данилом, було встановлено, що папа римський Іннокентій IV не зможе підняти заплутаний у міжусобні війни, католицький світ, і що останній не піде захищати ще одну, щойно прийняту в лоно Союзу Католицьких держав "свою складову частину, Русь-Україну". Отримавши від переговорів максимальні вигоди, великий князь Руси-України Данило, вирішив призупинити процес унії з Римською Церквою, та вступ до Союзу Католицьких держав Української держави і зосередитись на виконанні "мирницьких" угод з Золотою Ордою" [11, с.254].

Про це чітко наголошує Руський літопис: "Прислав Іннокентій IV до нього Данила єпископа Беренського і Кам'янецького, говорячи йому: "прийми вінець королівства, та великий князь Данило відповідав тоді йому, очевидно в 1247 році, рать татарська не перестає, зле вони живуть із нами, то як я можу прийняти вінець королівства без підмоги твоєї" [16, с.413]. Приїхавши в Русь-Україну легат папи римського Іннокентія IV, Альберт, почав проголошення унії, однак не був підтриманий у своїх стремліннях великим князем Данилом. Його політико-релігійна справа не мала успіху, оскільки великокнязівська влада не брала участі у процесах релігійної унії, яку намагався провести легат Альберт з низкою католицьких місіонерів [16, с.413].

В процесі впровадження унії, наголошував дослідник В.Пашуто "великий князь Данило Романович побачив занепокоєність Золотої Орди, а розривати союзні відносини, які йому далися так важко і вартували особистих принижень та підставляти під новий удар ще добре не улаштовану для оборони від монголо-татар, Русь-Україну, він небажав. Тому розпочаті релігійні заходи легата папи римського Іннокентія IV, Альберта, по впровадженні унії в Руси-Україні, не були підтримані великим князем Данилом" [11, с.254].

Так закінчився перший період переговорів великокнязівської влади по входженню Руси-України до Союзу Католицьких держав і релігійної Унії Православної і Католицької Церков, які проходили в 1246-1248 роках. Як зауважував польський літописець Ян Длугош, опираючись на якийсь невідомий нам документ: "великий князь Данило відпустив папського легата Альберта без честі" [29, р.320].

Проведені переговори з папою римським Іннокентієм IV та сусідніми західно-європейськими країнами, дали можливість великому князю Данилу зрозуміти, що ні західні сусіди ні папа римський Іннокентій IV, не зможуть надати реальну військову допомогу Руси-Україні у можливій війні з Золотою Ордою. В цей же час великий князь Данило займається зміцненням обороноздатності власної Української держави, будує нові міста, фортеці, замки, він готується, оскільки розуміє, що його чекає майбутня війна, адже він бажає за будь-яку ціну визволитися з під ярма монголо-татар. Така діяльність стає провідною ідеєю його життя, якій великий князь Данило залишається вірним до останнього свого подиху. Готуючись до боротьби, великий князь Данило прекрасно розумів, що подолати добреозброєне й дисципліноване ординське військо можна буде лише тоді, коли стане можливе об'єднання усіх сил Української держави з військовою організацією Союзу Католицьких держав та Суздальської Руси [8, с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

У зв'язку з новою загрозою Золотої Орди, великий князь Руси-України Данило звернув увагу на північний-схід, де у 1249 році, за рішенням імператора Монголії, великим Суздальським князем став Андрій Ярославович, який одразу ж почав проводити незалежну політику, щодо Золотої Орди і самого хана Батия. У перший же рік свого князювання він не послав дарунків хану Батію, що обов'язково робили його попередники. Прагнення князя Андрія Ярославовича Суздальського, визволитися від монголо-татарської неволі, не могло не привернути уваги великого князя Руси-України Данила Романовича. Скоро між Руссю-Україною і Суздальською Руссю встановлюються дружні відносини, які переростають у військово-політичний союз, ініціатором якого стає володар Української держави, великий князь Данило [8, с.3-28;

с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

У 1250 році військово-політичний союз Руси-України та Суздальської Руси закріплюється шлюбом великого князя Суздальської держави, князя Андрія Ярославовича з дочкою володаря Руси-України, великого князя Данила. Вінчає їх у Володимирі на Клязьмі найблищий сподвижник володаря Руси-України, митрополит Кирило. Суздальський літопис засвідчив, що у 1251 році: “одружився князь Андрій Ярославович з дочкою Данила Романовича і вінчав їх митрополит у Володимирі” [17, с.460-485; с.160-162].

Цей союз Руси-України з Суздальською Руссю міг мати лише одну мету – збройну відсіч Золотій Орді, наслідок союної угоди повинен був бути тільки один – повне визволення від монголо-татар. Суздальський літопис наголошував: “що Андрій Ярославович разом з своїми боярами волів краще бігати від татар ніж царям їх служити” [36, р.206; с.559].

Проте планам наймогутніших володарів Руси-України і Суздальської Руси не судилося збутися. Монголо-татарські хани сторожко спостерігали за створенням союзу та шлюбом великого князя Андрія Ярославовича Суздальського на дочці великого князя Руси-України Данила Романовича, який дав їм зрозуміти, що зволікати більше не можна, адже вони ризикують втратити контроль над Суздальською Руссю [8, с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174]. У 1252 році на Суздальську Русь раптово рушило велике військо під керівництвом одного з царевичів – чінгізидів, Неврюя. Військо хана Неврюя форсованим маршем вступило в Суздальську державу. Великий князь Суздальський Андрій Ярославович не скорився і вийшов з усіма наявними у нього військовими силами проти монголо-татар. Коли монголо-татари форсували річку Клязьму і підійшли до міста Переяслава-Заліського тут зустрів їх великий Суздальський князь Андрій з усіма своїми полками. Як сповіщає новгородський літописець: “була січа велика”, великого князя Андрія Ярославовича підтримала тільки прислана тверським князем Ярославом невелика дружина. Напад монголо-татарів був настільки несподіваний для великого князя Андрія Суздальського, що він не встиг вчасно сповістити про нього володаря Руси-України, великого князя Данила, тому допомога Української держави запізнилась [8, с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

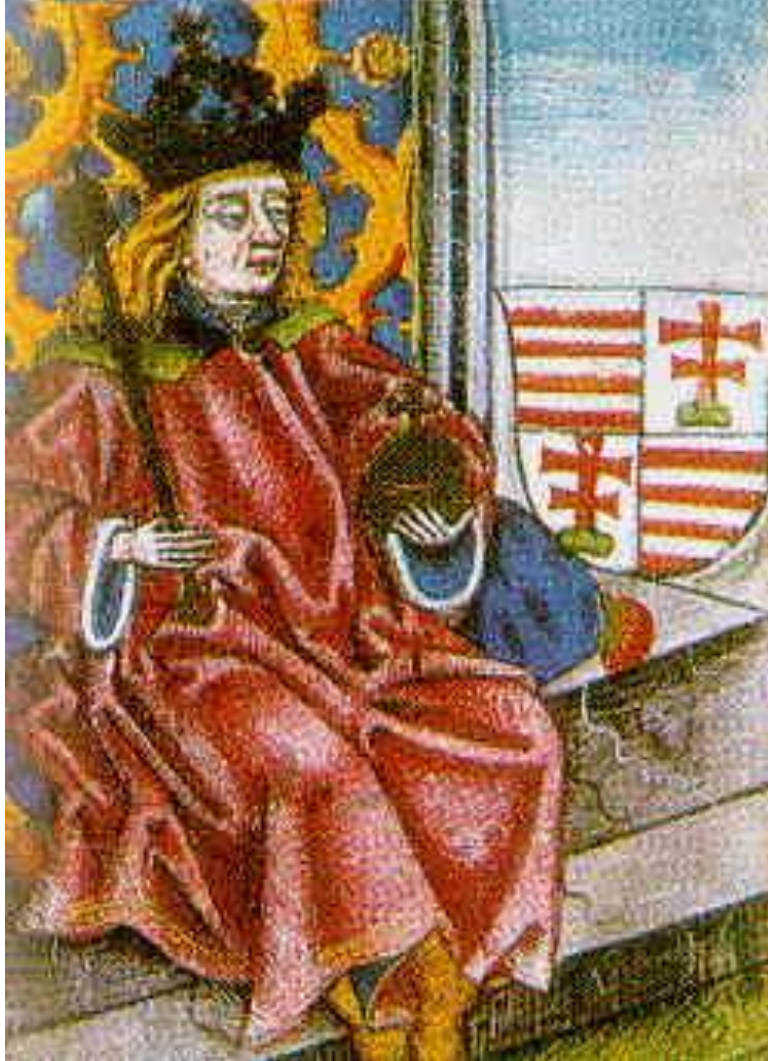
У зв'язку з поразкою, князь Андрій Ярославович утік в “Свейську землю”, тобто в Швецію і на жаль більше не зумів у своєму житті організувати супротив проти монголо-татар. Так володар Руси-України втратив єдиного реального союзника, а Суздальська держава внаслідок поразки великого князя Андрія Ярославовича знову попала, ще в більш важку залежність від Золотої Орди [4, с.24-47].

Після втрати на північному-сході, єдиного союзника, великого Суздальського князя Андрія Ярославовича, який реально боровся проти монголо-татар, великий князь Руси-України Данило Романович зрозумів, що для боротьби проти монголо-татар йому знову потрібно шукати союзників серед західно-європейських держав, яких очолював папа римський Іннокентій IV. Шість років тому володар Руси-України Данило відгукнувся на пропозицію папи римського Іннокентія IV відносно вступу Руси-України в Союз Католицьких держав, однак протидія монголо-татар не дала можливості у той час завершити об'єднавчий процес Руси-України з Союзом Католицьких держав [8, с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Ситуація склалась так, що володар Руси-України, великий князь Данило, не дав остаточної відповіді папі римському Іннокентію IV на його пропозицію внаслідок відсутності військової допомоги з боку останнього. У таких політичних реаліях у 1246-1248 роках шляхи Данила та папи римського Іннокентія IV розійшлися, оскільки папа Інокентій IV бажав швидкої релігійної унії Православної Церкви з Католицькою, а володар Руси-України Данило, реальної військової допомоги проти монголо-татар. Однак володар Руси-України, Данило, не поспішав робити висновки, адже папа Іннокентій IV знову обіцяв великому князю Руси-України Данилу Романовичу, очолити хрестовий похід католицького воїнства усієї Європи проти монголо-татар. Однак переконавшись у неспроможності папи римського Іннокентія IV організувати і очолити боротьбу проти монголо-татар, володар Руси-України, щоб уникнути нападу Золотої Орди, припинив процес входження Руси-України до Союзу Католицьких держав та унію Української Православної Церкви з Католицькою. Розгніваний папа Інокентій IV направив проти Руси-України ворожих їй литовських князів, та великий князь Данило Романович навіть не направляв проти них своє рицарське військо, прикордонна сторожа легко відбила напад литовців і прогнала їх у глибоке заросле диким лісом Литви. Здавалось після цього стосунки з папою римським Іннокентієм IV розірвались назавжди [8, с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174]. Однак папа римський Іннокентій IV був досить досвідченим дипломатом, зірко споглядав за ходом політичних подій на сході Європи, через деякий час у нових умовах, він знову у 1252 році встановлює політичні стосунки з великим князем Данилом. В цей час головний

союзник Руси-України, Суздальська держава, зазнала поразки від царевича Неврюя. Після розгрому великого суздальського князя Андрія, Золота Орда вирішила покарати і союзника Суздальської держави, великого князя Руси-України Данила. У зв'язку з цим до кордонів Руси-України, було підтягнуто військо на чолі з монголо-татарським полководцем Куремсою. Власне така політична ситуація примусила володаря Руси-України відновити переговори з папою римським Іннокентієм IV [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Ініціатива відновлення переговорів повністю належала папі римському Іннокентію IV, який діяв через посередництво угорського короля Бели IV, останній писав папі римському Іннокентію IV, що не пожалів праці, щоби схилити великого князя Данила до переговорів: "Manifestum est de sollicitudine nostra ae diligentia in revocatione Ruthenorum ad obedientiam sedis apostolicae, guorum nuncii vel idim accesserunt vel sunt ad vos proxime reuerenter accessuri. 5 idus majia. 1252" [31, р.144, від 5 травня 1252р.].

Мал. 8. Угорський король Бела IV.(Угорський літопис).

Мал. 9. Коронація великого князя Руси-України Данила на короля Руси у 1253 році. (Худ. М.Канюс)

Місія угорського короля Бели IV об'єднувалася тим, що в цей час до східних кордонів Руси-України просувалось військо темника Куремси, якому великий князь Данило вирішив не підкорюватись і зацікавлений у недоторканості своїх західних кордонів, розпочав переговори з папою римським Іннокентієм IV. В цей же час, відбулася коронація великого князя литовського Міндовга, на короля Литви, яка ставила великого князя Руси-України у невідгідні умови перед Союзом Католицьких держав [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

При наближенні монголо-татар, великий князь Данило Романович запропонував папі римському Іннокентію IV готуватися до хрестового походу, і як бачимо із булли виданої 14 травня 1252 року, великому князю Данилу Романовичу вдалося переконати папу римського Іннокентія IV про необхідність хрестового походу проти монголо-татар.

В свою чергу папа римський Іннокентій IV надіслав "Повідомлення великому князю Данилу", про необхідність підготовки до відсічі нападів монголо-татар: "Sane nuper carissimo in Christofilio nostre rege Ruscie illustri, quem loci vicinitas suorum secretorum plerumque reddit participem, per litteras suas aupimus

referente, prefatos Tartaros fore paratos ad delendas religiguias guos divina benignitas... ab ipsorum manibus liberavit, et ipsius vicinia christinitatis vesano spirititu, nisi Deus restiterit, conculcanda" [44,s.107].

Таким чином були папи римського Іннокентія IV і просьби угорського короля Бели IV, який вів переговори з великим князем Данилом про його коронацію і унію Церков, внаслідок монголо-татарської загрози, почали знову зближувати політичні та релігійні позиції володаря Руси-України і Римської церкви [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Папа римський Іннокентій IV знав чистолюбство великого князя Данила, який не бажав поступатися перед угорським королем. Коронація Міндовга у 1251 році на короля Литви, ще більше посилила амбіції, великого князя Данила Романовича. Папа римський Іннокентій IV, зауважував М.Грушевський: "впливаючи Белою на Данила бажав заохотити останнього до унії Церков, королівським титулом, але великий князь Данило бажав не королівського титулу, а реальної військової допомоги проти монголо-татар. Він відповів легату, що коронується тоді, коли відчує, що іде реальна військова допомога від Папи, оскільки монголо-татари визнавши, що він перейшов у інший табір, кинуть на нього усі наявні у Золотій Орді військові сили. Бажаючи бути щирим у стосунках з володарем Руси-України і намагаючись конкретно допомогти Українській державі, папа римський Іннокентій IV, 14 травня 1253 року видав буллу, якою він закликав християн: Польщі, Чехії, Моравії, Сербії, Помор'я, і другі сусідні з Руссю-Україною, християнські народи, до хрестового походу проти монголо-татар" [3,с.32-33].

На початку 1254 року папа римський Іннокентій IV закликав до хрестового походу: Швецію, Данію, Тевтонський Орден та Німеччину. Папа римський Іннокентій IV доручивши легату Руси Альберту, який вернувся в Пруссію, проголосити хрестовий похід усього Союзу Католицьких держав проти монголо-татар і обіцяв сам його очолити. – Власне так папа спасав Русь-Україну від нападу татар [26,№90(17.05.1254г.)].

Уся ця широкомаштабна політична кампанія була проведена папою римським Іннокентієм IV, для того щоб схилити великого князя Данила Романовича, до унії Церков, офіційного коронування на короля Руси та офіційного вступу в Союз Католицьких держав. Такі широкомаштабні заходи папи римського Іннокентія IV дійсно справили велике враження на великого князя Данила, який внаслідок цього повірив, що реально отримає військову допомогу від усього Союзу Католицьких держав. На початок такої допомоги зобов'язались надати угорський король, польські князі, Тевтонський Орден [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Однак, джерела дають нам право наголошувати, що ні угорський король ні польські князі не були щирими у своїх бажаннях допомоги великому князю Руси-України Данилу Романовичу. Угорський король Бела IV який претендував на Галичину не був задоволений коронацією та офіційним проголошенням папою римським Іннокентієм IV, великого князя Данила, королем усієї Руси. Але політична гра потребувала коронування Данила Романовича на короля Руси-України, оскільки амбіції папи римського Іннокентія IV перед монголо-татарами Золотої Орди були великі і тому угорський король Бела IV, всупереч свого бажання, спонукав до коронування на короля Руси "свого друга дитинства Данила", обіцяючи йому військову допомогу. Та усе це були лише слова, реально угорський король Бела IV не збирався надавати військову допомогу Руси-Україні. Він не був упевнений, що уже король всієї Руси Данило у скрутний для Руси-України, час, знову не відновить союзну угоду з Золотою Ордою і разом з останньою не вирушить походом на Угорщину. У зв'язку з цим угорський король Бела IV писав папі римському Іннокентію IV: "що щохвилини очікує нападу монголо-татар на свою країну, що він оточений різними невірними народами в тому числі, руським, бродниками і половцями" [25,р.239, №440(1254г.)].

Як бачимо, угорський король Бела IV з чисто дипломатичних міркувань, спонукав великого князя Руси-України Данила, до унії Церков та коронації на короля Руси, а з другої сторони Бела IV не тішив себе ілюзіями відносно унії і коронації Данила, і в подальшому навіть після укладення союзного договору боявся могутності, вже короля Данила I [8,с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Про могутність Руси-України, володар якої посягав на далекий від його держави, австрійський трон на який хоч короткочасно він посадив свого сина князя Романа, знав і папа римський Іннокентій IV, тому розуміючи, що як союзник Золотої Орди може піти з останньою на Польщу і Угорщину, тому вирішив укріпити останню союзним договором з Чехією, пославши для укладення договору особливого легата [46,s.291].

Формально воно виглядало, наголошував І.Умінський, що військові сили Угорщини та Чехії з'єднувались для військової допомоги Руси-Україні згідно були виданої папою римським Іннокентієм IV – від 14 травня 1253 року [45,s.42-45].

Однак наступні факти дають право наголошувати, що зовсім не Русь-Україна і її захист від монголо-татар були у папи римського Іннокентія IV в голові, і зовсім не їй він намагався надати в першу чергу

військову допомогу проти монголо-татар. Чеські джерела засвідчують, що чеський король Пшемисл-Оттокар II бажав закріпитися в Австрії так само, як і володар Руси-України, великий князь Данило. В обох сили для боротьби за Австрію були приблизно рівні, тому кожен із них бажав ослаблення останнього, напад монголо-татар звичайно ослаблював військову організацію великого князя Руси-України Данила, відвертав його увагу від європейського політичного театру, тому надання йому військової допомоги для подальшого втручання після перемоги над монголо-татарами, у справі Європи, і зокрема в політичні справи Австрії, не входило в політичні плани чеського і навіть угорського короля. Договір Угорщини і Чехії укладався тому, щоб заспокоїти чеського короля Пшемисла II від раптового удару зі сторони Угорщини, коли він по завданню папи римського Іннокентія IV з усім своїм військом відправиться на допомогу хрестоносцям в Прибалтику, а отже, військова допомога Руси-Україні зовсім не стояла в планах папи римського Іннокентія IV [27,s.20].

Тевтонський Орден в Прибалтиці знаходився в досить тяжкому становищі і постійно просили допомогу в могутнього Чеського королівства. В кінці 1253 року вармінський єпископ Ансельм знаходився в Моравії, де проводив з приводу тяжкого становища Тевтонського Ордену довготривалі переговори з єпископом Оломоуцьким [33, №202]. Приїжджав в Прагу з проською про військову допомогу у 1254 році і великий магістр Тевтонського Ордену Поппо фон Остерн [27,s.20-21].

В результаті широкомаштабних переговорів був організований похід чеського короля Пшемисла II разом з маркграфом Брандебурьським Оттоном III у Пруссію, який закріпив становище Тевтонського Ордену у Прибалтиці. Похід проходив в той же час, коли військо великого князя Данила успішно відбивало натиск військ монголо-татарського воєначальника Куремси [11,c.260].

В цей же час ми бачимо, що польські князі теж умовляли володаря Руси-України Данила прийняти королівський титул. Виникає запитання, наголошував дослідник Д.Зубрицький: "чому це польські князі і пани так усердно умовляли, у слід за угорським королем, великого князя Руси-України Данила, прийняти королівський титул, який підвищував гідність великого князя Данила Романовича і принижував самих польських князів. Причина була ось в чому, великий князь Данило Романович після встановлення з Золотою Ордою союзних відносин був у центрально-східній Європі наймогутнішим володарем, сусідство з яким ставало досить небезпечним. Ряд польських князів були всеціло залежні від великого князя Данила. Будучи союзником монголо-татар і забезпечивши собі від них тил, великий князь Данило постійно втручався у внутрішні справи Союзу Католицького держав, а якщо великий князь Данило Романович коронується на короля Руси і тим самим перейде в табір Союзу Католицьких держав, він відразу накличе на себе незадоволення Золотої Орди, і таким чином, буде змушений захищати свої східні кордони, що вивільнить Європу від його втручання [8,c.3-28; c.33-40; c.91-92; c.173; c.85-98; c.21-35; c.144-147; c.21-25; c.32; c.22-24; c.25-30; c.379-420; c.420-466; c.128-130; c.70-74; c.283-291; c.4-14; c.40-56; c.41-52; c.173-174].

Участь володаря Руси-України у європейських справах лякало як польських князів так і угорського і чеського королів. В цей же час переговори папи римського Іннокентія IV з великим князем Руси-України не вщухали. Під політичним тиском, "друга дитинства і родича", угорського короля Бели IV і союзних польських князів, великий князь Данило Романович дав згоду на коронацію на короля Руси, церковну унію і вступ у Союз Католицьких держав [8,c.3-28; c.33-40; c.91-92; c.173; c.85-98; c.21-35; c.144-147; c.21-25; c.32; c.22-24; c.25-30; c.379-420; c.420-466; c.128-130; c.70-74; c.283-291; c.4-14; c.40-56; c.41-52; c.173-174].

Повертаючись з свого австрійського походу через союзню Польщу, він зупинився в Кракові де на нього уже чекали послы папи римського Іннокентія IV. Незадоволений своїми союзниками, великий князь Руси-України Данило Галицький не побажав вести переговори з папськими послами в Кракові. Руський літопис наголошував, великий князь заявив послам: "не гоже могутньому володарю приймати послів у чужій країні" [6,c.105-106].

Український історик М.Грушевський з цього питання зауважував: "що у Польщі по питанню унії Церков і коронуванні Данила Романовича на короля Руси проходили широкомаштабні переговори, у які були включені усі угорські, польські як світські так і церковні ієрархи, та великий князь Данило Галицький все одно не бажав коронуватися без військової допомоги Союзу Католицьких держав. Однак нові гарантії, обіцянки були тим критерієм які спонукали великого князя Руси-України Данила погодитися на коронацію на короля Руси" [3,c.72].

Як наголошував Руський літопис: "центральною фігурою на переговорах був легат папи римського Іннокентія IV, Опізо, який вів переговори з володарем Руси-України, великим князем Данилом від імені папи римського Іннокентія IV: "сину прийми від нас вінець королівства, а від себе добавляв: ти матимеш поміч від папи..."[16, c.404].

Мал.10. Сучасна реконструкція корони короля Данила (Реконструктор І.Жук).

Таким чином будучи переконаним князем Болеславом краківським, Семовитом мазовецьким і вельможами польськими, угорськими які пообіцяли від імені угорського короля йому надавати допомогу проти монголо-татар: “а ми єстьмо тобі на підмогу проти поганих” і умовляння мами візантійської принцеси Анни, “яка бажала бачити свого сина царем Руси”, великий князь Данило Романович дав згоду на коронацію і запросив легата папи римського Іннокентія IV, Опізо і польських князів до себе на коронацію в Русь-Україну” [16, с.404].

На церемонії коронації великого князя Данила були присутні польські князі великий князь краківський Болеслав, князь мазовецький Семовит, князь володимиро-київський Василько, усі сини Данила Романовича князі: Шварн, Лев, Роман, усі бояри Української держави та духовенство. Уся церемонія коронування проходила у липні 1253 року. Володар Руси-України прийняв від папи римського Іннокентія IV, корону й королівські інсигнії: скіпетр, коруну, та інші королівські ознаки з рук папського легата, Опізо. Сам королівський вінець, як наголошував Руський літопис: “на голову українського короля при коронуванні покладали не лише руки папського легата Опізо, який коронував його від імені папи римського Іннокентія IV, голови Союз Католицьких держав, але й з рук усіх руських єпископів” [16,с.404].

У слід за свідченням Руського літопису про коронацію великого князя Данила на короля Руси, який зразу після церемонії коронації називає великого князя Данила Романовича: королем Руси, цю подію засвідчує польська грамота, яка датується 24 грудня 1254 роком, в якій Данило теж називається: "першим королем Руським" - "excellenti viro Daniel i primo regi Ruthenorum" [34, s.64].

На нашу думку коронація великого князя Данила Романовича на короля Руси відбулася в липні 1253 року. Якщо вірити свідченням Руському літопису, що по коронації король Данило разом з усією знаттю, а також гостями, польськими князями, пішов походом на ятвягів, який продовжувався два місяці, а у вересні 1254 року у матеріалах Тайнера ми знаємо свідчення про відправлення королем Данилом посольства до папи римського Інокентія IV, де згадується про ятвязьський похід, то цілком очевидно, що коронація відбулася у липні 1253 року [35, z.442].

Король Руси Данило не випадково коронувався в місті Дорогичині, цим він підкреслював свою могутність в очах сусідніх народів: угорців, поляків, німців, литовців, ятвягів, Тевтонського Ордена, Суздальської Руси і ймовірно Золотої Орди. Руський літопис XIII століття підкреслює, що великий князь Данило Романович: "прийняв вінець від папи римського Інокентія IV і від усіх своїх єпископів, а отже коронація була справою не тільки папи римського Інокентія IV, а й усіх духовних ієрархів з всієї Руси-України" [8, с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

У висновок наголосимо, що коронація володаря Руси-України Данила Галицького на короля Руси-України ще більше зміцнила позиції Українського королівства в Європі і дала можливість, маючи захищений тил зі сторони західних держав, виграти в монголо-татар, як наголошував Руський літопис: "Куремсину війну", забезпечити Руси-Україні стабільний розвиток і поглибити політичні і економічні взаємовідносини з країнами Союзу Католицьких держав [8, с.3-28; с.33-40; с.91-92; с.173; с.85-98; с.21-35; с.144-147; с.21-25; с.32; с.22-24; с.25-30; с.379-420; с.420-466; с.128-130; с.70-74; с.283-291; с.4-14; с.40-56; с.41-52; с.173-174].

Нова Українська держава західно-європейського типу, член Союзу Католицьких держав, яку створив король Данило після 1253 року, була настільки сильна, що навіть подальша навала нового хана Золотої Орди, Бурундая, не змогла зруйнувати Українське королівство, власне, нова політична інфраструктура, забезпечила Українському королівству культурно-релігійну та політичну централізацію та повну політичну незалежність, які відбулися внаслідок інтеграції в Союз Католицьких держав, що було визначальними ознаками в політичному розвитку Руси-України в XIII-XIV століттях, як європейської держави [9, с.104].

Мал.11. Король Данило іде на допомогу польському князеві Конраду Мазовецькому. (Картина А.П.Пилиховського. Львів, 1886р.)

- 1.Воронин Н.Н. К вопросу о взаимоотношении галицко-волынской и владими́ро-суздальской архитектуры XII-XIII вв. Краткие сообщения Института истории материальной культуры АН СССР. – М.,1940. – Вып.III.
- 2.Галицко-Волынская летопись. Памятники литературы Древней Руси: XIII век. – М.,1981.
- 3.Грушевський М.С. Історія України-Руси. – К.,1993. – Т.III.
- 4.Дашкевич Н. Княжение Даниила Галицкого. – К.,1873.
- 5.Дашкевич Н.П. Болоховская земля и ее значение в русской истории в кн: Труды третьего Археологического съезда в Киеве. – Киев,1878. – Т.II.
- 6.Зубрицкий Д. История древнего Галицко-Русского княжества. – Львов,1853-1855. – Т.III.
- 7.Каргер М.К. Древний Киев. – М.,-Л.,1958.
- 8.Ідзьо Віктор. Українська держава часів короля Данила. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М.,1998. – Т.II. – № 1.
- Ідзьо Віктор. Українська держава часів короля Данила у висвітленні сучасної історіографії. Україна, українці, українознавство у XX столітті в джерелах і документах: Збірник наукових праць у 2-х частинах. – Київ: "НВЦ", 1999. – Ч.1
- Ідзьо Віктор. Король Данило і Українська держава в XIII ст. Слово і Час. – К.,2001. – №10.
- Ідзьо В.С. Король Данило і Українська держава в XIII ст. Дзвін. – Львів, 2001. – №10.
- Ідзьо В.С. Король Данило і Українська держава в XIII ст. Український Історичний Журнал. – К.,2001. – №6.
- Ідзьо Віктор. Українська держава в XIII столітті і сучас метододлогія державознавства. – Мандрівець. – Тернопіль. Серпень,2002. – №4.
- Ідзьо Віктор. Король Данило і Українська держава у XIII столітті. "Над Бугом і Нарвою". Український часопис Підляшшя. – Польща. Травень - червень,2003. – №3(67).
- Ідзьо В.С. Король Данило, Галицький – до проблеми з'ясування історичного портрету. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М.,2003. – Т.VII.
- Ідзьо В.С. Дипломатичні взаємини Данила Романовича на передодні коронації. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М.,2003. – Т.VII.
- Ідзьо Віктор. Діяльність Данила Романовича Галицького під час монголо-татарського нашествия, та у період державного відновлення України-Русі (1240-1253). Історія України. – Львів "ПП Бодлак",2003.
- Ідзьо Віктор. Король Данило і Українська держава в XIII столітті. Історія України. – Львів "ПП. Бодлак",2003.
- Ідзьо В.С. Папа Римський Інокентій IV (1243-1254), король Русі Данило Романович Галицький (1253-1264). До питання релігійних та політичних взаємовідносин у 1245-1254 роках. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М.,2004. – Т.X.
- Ідзьо Віктор. Король Данило Галицький – до проблеми з'ясування історичного портрету. Засновник Львова король Данило та Українська держава в XIII столітті (до 750 - річчя першої літописної згадки міста Львова) (1256-2006). Видавництво університету "Львівський Ставропігійон". – Львів, 2006.
- Ідзьо Віктор. Папа Римський Інокентій IV (1243-1254), король Русі Данило Романович Галицький (1253-1264). До питання релігійних та політичних взаємовідносин у 1245-1254 роках. Засновник Львова король Данило та Українська держава в XIII столітті (до 750 - річчя першої літописної згадки міста Львова) (1256-2006). Видавництво університету "Львівський Ставропігійон". – Львів,2006.
- Ідзьо Віктор. Король Данило та Українська держава в XIII столітті. – Львів "Сполом",2008.
- Ідзьо Віктор. Адміністративний устрій держави Данила Галицького під час монголо-татарського нашествия, та на передодні коронації на короля Русі-України (1240-1253). – Львів "Сполом",2009.
- Ідзьо Віктор. Папа Римський Інокентій IV (1243-1254), король Русі-України Данило Романович Галицький (1253-1264). До питання релігійних та політичних взаємовідносин Української держави та Римської Церкви в XIII столітті. – Львів "Сполом",2009.
- Котляр М.Ф. Данило Галицький. – К.,1974.
- 9.Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. – К.,1984.
- 10.Насонов А.Н. Монголы и Русь. АН СССР. – М.,1940.
- 11.Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – М.,1950.
- 12.Плано-Карпини И. Де. История млонголов. – Спб.,1910.
- HRM. – I.
- 13.Полное собрание русских летописей (ПСРЛ), Лаврентьевская летопись. – Спб., "Археографическая комиссия", 1863. – Т.I. – Вып.2.
- Суздальская летопись по Лаврентьевскому списку. – Л., 1927.
- 14.Полное собрание русских летописей. Летописный сборник именуемый Тверской летописью. – Спб., "Археографическая комиссия",1863. – Т.15.
- Суздальская летопись по Лаврентьевскому списку. – Л., 1927.

- 15.Рубруквис В. Путишествие в восточные страны. – Спб., 1910.
- 16.Руський літопис. – К.,1989.
- 17.Суздальская летопись по Лавренъевскому списку. – Л.,1927.
- Котляр М.Ф. Данило Галицький. - К.,1979.
- 18.Тихомиров Н.Д. Галицкая митрополия. – Спб.,1895.
- 19.Толочко П.П. Древний Киев. – Київ “Наукова думка”,1976.
- 20.Томашівський С. Предтеча Ісидора Петро Акеревич, незнаний митрополит руський (1241-1245). ЗНТШ. – Львів, 1917. – Т.123-124.
- 21.Чубатий М. Західна Україна і Рим у своїх змаганнях до церковної Унії. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка(далі ЗНТШ). – Львів,1917. – Т.123-124.
- 22.Шараневич І. История Галицко-Волынской Руси. – Львов, 1863.
- 23.Bochmer P.V. Rehasta Imperii neuhsq. v. V. Ficker und E. Winkelmann. – Insbruk,1881.
- 24.Wertner. Ungars Paatine und Bane im zeitater der Arpader. Ung. – Revue,1894.
- 25.Vetera Monumenta Historica Hungariam, ed. F. Theiner. – Spb.,1841. – Т.1.
- 26.Historicis Russiae Monumentis(HRM). – Turhenev A.J. – Spb.,1841. – Т.1.
- 27.Goll J. Chechy a Prusyve staro veku. – Praha,1897.
- 28.Grantoff. Die lubeckischen Chronikts in niederdeutschr sprache. – Hamburg,1829.
- 29.Dlugossii Jn. Opera omnia. – Cracoviae,1863-1887. – Т.II. – Lib. VII.
- 30.Codex Diplomat. Arpad, Kontin, ed G. Wenzel, t.1. (1235-1260). Pest. 1869. – VI.
- 31.Codex Diplomaticus Hungariae(CDH) ecelesiaticus as civilis. Ed. G. Fejer. – Budae,1829. – Т.IV.
- 32.Codex Diplomat. Contin.(дальше CDC), ed. G.Wenzel. – Pest,1869. – Т.VII.(1235-1260).
- 33.Codex Diplomatie Moraviae. – Т.III.
- 34.Codex diplomatiae Poloniae. – III.
- 35.Monumenta Hunharu. – I. – Z. 442.
- 36.Monumenta Germaniae Historika (дальше MGH). – Scriptorum Hannovera,1826-1930. – SS, XXVIII MGH. – Т.IX.
- 37.Muraloti L. Regem Italikarum Scriptores, 3. – Mediolani,1723.
- 38.Norden W. Das Partumund Byzanz. Anmerk. – I. – Berlin, 1903.
- 39.Rocznik Kapituln Krakowski. – MGH. – Т.II.
- 40.RPR. – №116/3.1245r.
- 41.Palazkij F. Dejiny narodu Ceskeho v Cechach a v Morave. – Praha,1894.
- 42.Polonia Monumenta Historika(дальше PMH). – Rocznik Swietokzyski. – Т.III.
- 43.SRH. – Т.I. ; Chronik Zagrabiense.
- 44.Theiner. Monumntna Polonia. – I.
- 45.Umshnski J. Niebezpieczstwo tatarskie w poc. XIII w. a papiez Innokenty IV//Rozprawy Historyzne Tow-wa Naukowego Warszawskiego (1921-1922). – Т.I.
- 46.Fontes Rerum Bohemicarum. – Praha,1874. – Т.II.

Мал.12. Світлий Король Руси-України, герцог Києва, герцог Володимира, король Галича, герцог всієї Білорусі і Ятвягії Данило I Галицький в zenіті політичної і військової СЛАВИ.

- 1.Дашкевич М. Первая Уния в Юго-Западной Руси с католичеством (1246-1254). – К.,1884.
- 2.Дашкевич Н. Переговоры пап с Даниилом Галицким об Унии Руси с католичеством. “Известия” Киевского Университета №8 за 1884 г. – К.,1884.
- 3.Зубрицкий Д. История Галицко-Русского княжества. – Львов,1855. – Т.3.
- 4.Ідзьо Віктор. Українська держава в XIII столітті. – Івано-Франківськ “Нова зоря”,1999.
- 5.Ідзьо Віктор. Українська держава і Римська церква в XIII столітті. Історія релігій в Україні. Праці XI-ї Міжнародної наукової конференції (Львів, 16-19 травня 2001р.). Книга I. – Львів “Логос”,2001.
- Ідзьо В.С. Українська держава і Римська Церква в XIII столітті. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М.,2001. – Т.V.
- Ідзьо Віктор. Українська держава і Римська Церква в XIII столітті. Засновник Львова король Данило та Українська держава в XIII столітті (до 750-річчя першої літописної згадки міста Львова) (1256-2006). Видавництво університету “Львівський Ставропігон”. – Львів,2006.
- Ідзьо Віктор. Українська держава і Римська церква у XIII столітті. В кн.: Релігійна культура Європи і зародження, становлення та розвиток християнства в Україні”. – Львів: “Ліра-Прес”,2007.
- Ідзьо Віктор. Король Данило та Українська держава в XIII столітті. – Львів “Сполом”,2008.
- Ідзьо Віктор. Папа Римський Інокентій IV (1243-1254), король Русі-України Данило Романович Галицький(1253-1264). До питання релігійних та політичних взаємовідносин Української держави та Римської Церкви в XIII столітті. – Львів: “Сполом”,2009.
- Ідзьо В. Українська держава в IX-XIII століттях. – Вид. 2. – Львів “Сполом”,2010.
- 6.Ідзьо В.С. Папа Римський Інокентій IV (1243-1254), король Русі Данило Романович Галицький (1253-1264). До питання релігійних та політичних взаємовідносин у 1245-1254 роках. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М.,2004. – Т.X.
- Ідзьо Віктор. Папа Римський Інокентій IV (1243-1254), король Русі Данило Романович Галицький (1253-1264). До питання релігійних та політичних взаємовідносин у 1245-1254 роках. Засновник Львова король Данило та Українська держава в XIII столітті (до 750-річчя першої літописної згадки міста Львова)(1256-2006). Видавництво університету “Львівський Ставропігон”. – Львів,2006.
- 7.Ідзьо Віктор. Українська держава в IX-XIII століттях. – Вид.2. – Львів “Сполом”,2010.
- 8.Линниченко М. Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV столетия. – К.,1884.
- 9.Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – М.,1950.
- 10.Плано-Карпини И. Де. История монголов. – Спб.,1910.
- 11.Руський літопис. – К.,1989.
- 12.Руський літопис. – К.,1989.
- 13.Шараневич И. История Галицко-Володимирской Руси. – Львов,1863.
- 14.Amman A. Kirchenpolitische Wandlungen im Ostbaltikum bis zum Tode Alexander Newski. Studien zum Werden der russischen Orthodooxeee. Orientalia Christiana Analecta. – Roma,1936.
- 15.Vericus et fratres suorumque concives latini. – Theiner, 1864. – Т.1.
Monumenta Poloniae. – Lwow,1878. – Т.3.
- 16.Vericus et fratres suorumque concives latini. – Theiner, 1864. – Т.1.
Описание Киево-Софийского собора и Киевской киевской иерархии. – Киев,1925.
- 17.Historicis Russiae Monumentis(HRM). – Turhenev A.J. – Spb.,1841. – Т.1.
- 18.Huber A. Die steirische Reimchronik und das osterreichischen Geschichtsforsch und. Bd.4, Heft 1. – Insbruk,1883. – Anm. 1.
- 19.Codex Diplomat. Arpad, Kontin, ed G. Wenzel, t.1. (1235-1260). – Pest,1869.
- 20.Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ascivilis, ed. G. Fejer. – Budae,1829. – Т.4.
- 21.Kunasiewicz. Przewodnik po kosciele Bozego ciata otza. Dominicanow we Lwowe. – Lwow,1878.
- 22.Monumenta Poloniae. – Lwow,1878. – Т.3.
- 23.Monumenta Germanika Historika. – Paris-Hannoverae,1890. – Т.5.
- 24.Muratori L. Rerum italicarum shcriptores. – Mediolani,1723. – Т.3.
- 25.Raunaldo O. Annales Ecelesiastici. – Lucae,1748. ; RBM. – Т.2.
- 26.Regester der Markgrafen v. Brandenburg aus askaniscen Hause ed H. Krabbo. – Munchen-Berlin,1922.
- 27.Ropell. Geschichte pollens. – Berlin,1897. – Т.1.
- 28.Fischetr M. Merkwirdigere Schicksale des stiftes und der Stadt klosternt uburg aus Urkunden gezogen, (Urkundenbuch). – Wien,1815. – N 60.
- 29.Fontes Rerum Bohemicarum. – Praze,1874. – Т.2.
- 30.Fontes Rerum Bohemicarum. – Praze,1874. – Т.2. – Т.3. Fischetr M. Merkwirdigere Schicksale des stiftes und der Stadt klosternt uburg aus Urkunden gezogen, (Urkundenbuch). – Wien,1815. – № 60.
- 31.Ropell. Geschichte Pollens. – Berlin,1897. – Т.1.